

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Måste vi verkligen prata om meningen med livet?

**En kvalitativ studie om existentiell hälsa och andlig utveckling
bland barn och unga**

Hanna Jakobsen och Petra Thörn

Kandidatuppsats SOPA63

VT 2020

Handledare: Ulrika Levander

Abstract

Authors: Hanna Jakobsen & Petra Thörn

Title: Do we really have to talk about the meaning of life? A qualitative study about spiritual health and development among children and youth [Translated title]

Supervisor: Ulrika Levander

Assessor: Nataliya Thell

The Convention of the Rights of the Child has become Swedish law as of January 1st 2020. The convention raises every child's right to development, of which spiritual development is one part. The matter of spirituality and existential questions has had a marginalized role in Swedish research. The interest is however increasing. The poor mental health among children and young people in Sweden is, according to reports, a growing problem. Some researchers connect the increasing problems in mental health to individualization, some connect it to deficiencies in the handling of existential or spiritual questions among youth. This study sets out to explore what spiritual health and development could imply. Persons that work with children and youth in a religious (Christian) setting were considered to have possible angles of input, as well as an approach, concerning spiritual development and health. Semi-structured interviews were carried out with eight child- and youth leaders from different Christian traditions. The results were analysed using Antonovskys' "a Sense of Coherency", socialization theory and Giddens' structuration theory. The most important findings in this study were that the interviewees problematized the idea that a secular worldview is neutral, and that this "neutral" approach is viable for helping children and youth in spiritual matters. Furthermore, they raised the importance of community and a common framework to have a space and a way to handle spiritual and existential themes. The language used by the child- and youth leaders on the topics of the study was considered to be essentially different from the language for mental health that exists in society.

Key words: spiritual development, existential health, holism, children and youth, church.

Förord

Livet är lite som att skriva en C-uppsats. Eller att skriva en C-uppsats är lite som livet, det ena kommer per definition före det andra. Båda innehåller i alla fall ibland ett famlande i mörker och det är inte alltid man vet om man har rätt. Men ibland så hittar man något som verkar passa in i något annat. Och ibland så hittar man någonting som gör att man måste backa några steg och kanske suddas något av det man redan skrivit. Hur det än är så är det otroligt tacksamt med all hjälp som finns längs vägen, därför vill vi passa på att tacka alla ledare, lärare och förebilder som vi har haft i kyrkor och på läger när vi har vuxit upp. Och vi vill tacka vår snabba och smarta handledare Ulrika Levander som har tagit tid för oss och varit engagerad och tillgänglig under hela uppsatsprocessen. Vi vill också tacka våra eminenta intervjupersoner som ställt upp med sin tid och med sina tankar och som har gett oss så många spännande uppslag. Och så vill vi tacka Gud som ger liv och anda och allt.

25 maj 2020

Lund

Innehållsförteckning

Problemformulering	1
<i>Syfte</i>	3
<i>Frågeställningar</i>	3
Tidigare forskning	4
<i>Att mäta hälsa</i>	4
<i>Existentiell hälsa</i>	4
<i>Koppling till psykisk hälsa</i>	5
<i>Spirituell infrastruktur och privatreligiositet</i>	6
<i>Sekulärt och postsekulärt</i>	6
<i>Sammanfattning</i>	8
Teori	9
<i>KASAM</i>	9
<i>Socialiseringsteori</i>	11
<i>Struktureringssteori</i>	11
Metod	13
<i>Metodologiska överväganden</i>	13
<i>Metodens tillförlitlighet</i>	13
<i>Urval och undersökningspopulation</i>	14
<i>Intervjuguide</i>	16
<i>Genomförandet av intervjuer</i>	16
<i>Bearbetning och analys</i>	17
<i>Kodning</i>	18
<i>Etiska överväganden</i>	18
Resultat och analys	20
<i>Förståelsen av andlig utveckling</i>	20
Barnet “har det i sig”	20
Mottaglighet för något utanför sig själv	21
Öppen miljö	22
<i>Förståelsen av existentiell hälsa</i>	24
Mening och syfte i livet	24
Holistisk förståelse.....	25
Livskriser	27
<i>Gemenskap</i>	28
Vikten av att ha ett sammanhang.....	28

Gemenskap som ett stöd i svåra perioder	28
<i>Andlig utveckling och existentiell hälsa i samhället</i>	29
Individualism	29
Neutralitet	32
<i>Kompetens</i>	35
Lyssna	35
Förtroende	36
Förståelseram	36
<i>Kyrkan</i>	37
Kritisk syn på kyrkan	37
Bidra med ett språk	39
Sammanfattande diskussion	41
<i>Förståelsen för andlig utveckling och existentiell hälsa</i>	41
<i>Betydelsen av andlig utveckling och existentiell hälsa</i>	41
<i>Förutsättningar för andlig utveckling och existentiell hälsa i samhället</i>	42
<i>Uppslag för framtida forskning</i>	42
Referenser	44
<i>Svensk författningssamling</i> :	48
Bilaga 1: Informationsbrev	49
Bilaga 2: Intervjuguide	50

Problemformulering

För att tillvarata och säkerställa mänskliga rättigheter för barn, formulerade FN år 1989 barnkonventionen (FN:s kommission för mänskliga rättigheter 1989). Sedan 1 januari 2020 gäller denna konvention och dess tillägg som lag i Sverige (SFS 2018:1197). Enligt barnkonventionens grundprinciper ska barnets bästa alltid beaktas (FN:s kommission för mänskliga rättigheter 1989, artikel 3) och barnet har rätt till liv och utveckling (FN:s kommission för mänskliga rättigheter 1989, artikel 6). Vad begreppet utveckling innebär förtydligas i Barnrättskommitténs allmänna kommentarer till barnkonventionen, med hjälp av konventionens 27:e artikel som säger följande: “Konventionsstaterna erkänner varje barns rätt till den levnadsstandard som krävs för barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling” (Barnrättskommittén 2014, s. 7).

Aoife Nolan lyfter (2019, s. 1036), utifrån en omfattande juridisk läsning, att det saknas tydliga definitioner av utvecklingsbegreppen (fysisk, psykisk, andlig, moralisk och social) i förarbeten till barnkonventionen. Detsamma gäller för de svenska förarbetena till inkorporeringen av barnkonventionen (se Prop. 2017/18:186). Utifrån att barnkonventionen numera är svensk lag är det intressant att söka en förståelse för vad begreppen innebär för att därigenom kunna utveckla arbetet med barns hälsa och utveckling.

I en engelskspråkig kontext används ordet “andlig” (spiritual) för både hälsa och utveckling. Vi har valt att använda det i Sverige mer utbredda begreppet existentiell hälsa. På svenska används begreppet existentiell hälsa i större utsträckning (se Melder 2011, s. 26) men “andlig utveckling” förekommer, till exempel i barnkonventionen (FN:s kommission för mänskliga rättigheter 1989, artikel 27). Andlig utveckling förstås alltså i denna uppsats som en del av existentiell hälsa. Existentiell hälsa definieras av Världshälsoorganisationen (WHO) som bland annat individens upplevelse av meningsfullhet och helhet i livet (se WHO 2002).

Forskning visar att positiv psykisk hälsa och andlig hälsa korrelerar där god andlig hälsa är en indikator på god psykisk hälsa (Michaelson et. al. 2019). Cecilia Melder (2011, s. 19), som har forskat om existentiell hälsa bland svenskar, menar att det är viktigt att lyfta existentiella aspekter då de har betydelse för god hälsa och välbefinnande. Att se hur olika delar av hälsan hänger ihop innebär enligt henne en holistisk förståelse av människan (ibid.). Fysisk, psykisk,

andlig, moralisk och social utveckling är även i Nolans (2019, s. 1037) juridiska perspektiv alla viktiga delar för barnets totala utveckling och de förutsätter även i någon utsträckning varandra. Den norske forskaren och teologen Hans Morten Haugen (2018, s. 310), som gjort en omfattande granskning av begreppet andlig utveckling i barnkonventionen, lyfter att hänsyn behöver tas till både materiella och andliga aspekter av individen eftersom han menar att andlighet är en integrerad del av varje barns utveckling.

I svensk forskning har existentiell hälsa och förståelse av andlig utveckling en perifer roll. Detta kan förklaras av att andliga uttryck och religion ofta inte ansetts tillhöra det offentliga i Sverige (Demker 2013, s. 116). Samtidigt som Sverige beskrivs som ett sekulariserat land finns det indikationer på att det egentligen inte är en minskning av andlighet det är fråga om, utan snarare att den tar sig andra uttryck än tidigare (Thurfjell 2015, s. 24). Svenskar har fortfarande olika trosföreställningar och existentiella funderingar, men de formuleras på fler olika sätt som i viss mån är utanför bilden av vad det innebär att vara "troende" (ibid.).

I en svensk kontext är det inte mycket arbete med barn och unga som utförs i offentlig regi med fokus på existentiell hälsa och andlig utveckling. Vi har därför valt att utforska frågorna utifrån ett alternativt perspektiv, där vi undersöker vilka förutsättningar personer som jobbar i kyrklig verksamhet ser för att jobba med dessa teman. Kyrklig barn- och ungdomsverksamhet berör inte hela befolkningen, men samtidigt kan arbetet som utförs i kyrklig regi med barn och unga betraktas som omfattande, till exempel konfirmeras cirka 30 000 tonåringar årligen i Svenska kyrkan (Svenska Kyrkan). Den kristna tron har också en särställning i frågor om existentiell hälsa i Sverige. Till exempel nås jourhavande präst genom SOS-numret 112. Anders Bäckström (2013, s. 33) konstaterar i boken "Religionens offentlighet" att kyrkan i Sverige utgör en form av välfärdsfunktion i att skapa tillhörighet och tillit. Religiösa gemenskaper lyfts också fram i utredningen "Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige" (SOU 2018:18) som naturliga samarbetspartners i frågor som berör sociala problem och krissituationer i samhället och i individers privatliv.

Eftersom kyrklig verksamhet på ett uttalat sätt jobbar med andlig utveckling och existentiella frågor är det intressant att undersöka deras perspektiv på betydelsen av dessa begrepp för barn och ungas välbefinnande och hälsa. Begreppet "kyrkan" innefattar i denna uppsats Svenska kyrkan och andra kristna samfund, och ungdomsorganisationer som är kopplade till dem.

Vilken bild som olika kyrkliga verksamheter har av existentiell hälsa och andlig utveckling kan ge infallsvinklar för att undersöka hur dessa teman kan förstås.

I samband med Covid-19 har existentiella frågor och behov aktualiserats och lyfts från flera håll i samhället (se TV4 2020; Werner 2020). Även inkorporeringen av barnkonventionen gör det aktuellt att söka en förståelse för vad andlig utveckling och existentiell hälsa innebär och har för betydelse för barns utveckling.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa förstås inom kyrklig verksamhet och vilken betydelse de anses ha för barn och unga. Vidare undersöks intervjupersonernas bild av förutsättningar och hinder i samhället för andlig utveckling och existentiell hälsa bland barn och unga.

Frågeställningar

- Hur förstår personer som arbetar inom kyrkan begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa?
- Vilken betydelse beskriver personer i kyrklig verksamhet att andlig utveckling och existentiell hälsa har för barn och unga?
- På vilket sätt uppger personer som jobbar inom kyrklig verksamhet med målgruppen att samhällsstrukturer påverkar förutsättningar för existentiell hälsa och andlig utveckling?

Tidigare forskning

För att få en översikt på området existentiell hälsa och andlig utveckling samt vilken plats de har i det svenska samhället har vi använt oss av LUBsearch och Swepub, bland annat med sökorden: “spiritual”, “health”, “development”, “child*”, “adolecen*”, “youth”, “existentiell”, “existentiell frågor”, “hälsa”, “andlig utveckling” och “postsekulär”. Genom sökningarna har även *International Journal of Children’s Spirituality* identifierats som relevant tidskrift och flera artiklar som publicerats i denna har använts. Utöver detta har referenser som angetts i referenslistor till dessa texter använts, samt statistik från SCB.

Att mäta hälsa

Den thailändske socialantropologen Komatra Chuengsatiansup lyfte år 2003 i en artikel för WHO brister i hur hälsa mäts. I västerländsk kontext finns en materialistisk bild av hälsa och utveckling som kan förstås utifrån ett naturalistiskt paradig (Chuengsatiansup 2003, s. 3). Enligt Nationalencyklopedins (u.å.) definition är naturalismen en filosofi som menar att allt som existerar kan förklaras med naturvetenskapliga metoder. Alltså finns en skepsis mot andlighet (ibid.). Eftersom begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa inte är lätta att kvantifiera och mäta gör det att de dimensionerna av hälsa lätt förbises (Chuengsatiansup 2003 s. 12). I västvärlden finns även ett historiskt och kulturellt arv av skepsis mot begreppet andlighet (Melder 2011, s. 17), vilket lett till att perspektivet fått stå tillbaka i det offentliga rummet. Idag finns det samtidigt ett ökat intresse för området existentiell hälsa på det internationella planet (ibid.). Till exempel har WHO utvecklat ett slags mätinstrument för att mäta just “spiritual health” (kallat WHOQOL-SPRB) (Westerlund & Schumann 2019, s. 132).

Existentiell hälsa

WHO:s (2020) definition av hälsa innefattar ett helhetsperspektiv av att ha “ett tillstånd av fullständigt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande, inte endast frånvaro av sjukdom och funktionsnedsättning”. Denna definition av hälsa uttrycker inte specifikt en dimension av en existentiell hälsa. Huruvida begreppet existentiell hälsa (spiritual health) är något som ska ingå i definitionen av hälsa finns det delade meningar om. En debatt förs där resonemangen delvis handlar om i vilken utsträckning andlighet förstås som något ”kulturellt” eller ”naturligt”, alltså som något som uppkommer i ett sammanhang eller någonting naturligt

inneboende i individen (Nagase 2012; Chirico 2016). Det finns en uppfattning av att det saknas just en “andlig” dimension av hälsa (eng. “spiritual health”) i hälsobegreppet, som mer kopplar an till människans behov av att ha sammanhang och mening i livet (Westerlund & Schumann 2019, s. 130). Dessa behov kan beskrivas ingå i den existentiella hälsan (ibid.).

WHO (2002) definierar existentiell hälsa utifrån åtta olika teman vilka är andlig kontakt, mening och syfte med livet, upplevelse av förundran över tillvaron, helhet, andlig styrka, harmoni och inre frid, hoppfullhet och optimism och en personlig tro. Det existentiella behöver inte förstås utifrån begreppet religion, det kan även förstås som att ha ett existentiellt sammanhang och att vara delaktig i en meningsgivande kontext vilken är större än den enskilda individen (Melder 2011 s. 16). Begreppen religion och existentiell hälsa (spiritual health) ligger samtidigt nära varandra i mycket av den internationella forskningen. Existentiell hälsa (spiritual health) och andlig utveckling delas ofta upp i fyra dimensioner. De innefattar barnets uppfattning om sig själv, andra, naturen och det transcendent, till exempel en gud eller något övernaturligt (Michaelson et. al. 2019; Fisher 2009).

Koppling till psykisk hälsa

I en holistisk förståelse av unga finns det samband mellan psykisk och existentiell hälsa. Enligt SCB (Löfstedt 2017) är den psykiska hälsan bland unga jämförelsevis sämre än tidigare och sämre än i andra nordiska länder. Den ökade psykiska ohälsan bland unga, där flickor ses som extra utsatta, kan förstås utifrån sitt samhällsliga sammanhang och individualism (Callegari & Levander 2019). Rådande tankemönster i samhället ställer individen själv som ansvarig för att hantera och åtgärda den psykiska ohälsan (Callegari & Levander 2019). På området existentiell hälsa bland unga saknas aktuell forskning, men de psykiska ohälsosymtomen som unga i samhället uppvisar kan kopplas till brister i den existentiella hälsan (Westerlund och Schumann 2019, s. 128f).

Chirico (2012) menar att det finns en ökad förståelse inom den medicinska världen för kopplingen mellan det existentiella (spiritual) och hälsa. Likt den holistiska hållningen förstås existentiell hälsa som en del av hälsan som inte går att separera (ibid.). Chirico (2012) lyfter även att andliga praktiker, som inte behöver vara bundna till en specifik livsåskådning, kan ge verktyg för att hantera ohälsa, vilket därmed påverkar hälsan positivt.

Spirituell infrastruktur och privatreligiositet

Något som Chuengsatiansup (2003, s. 11f) lyfter som positivt för existentiell hälsa är “spirituell infrastruktur” och en främjande miljö. En spirituell infrastruktur innebär enligt Chuengsatiansup (ibid.) att det finns en andlig praxis i en given kultur. Chuengsatiansup (2003, s. 12f) menar vidare att gemenskap mellan olika generationer är främjande. Även andra gemenskaper som ger ett sammanhang för individen att uttrycka andliga aspekter är främjande. Chuengsatiansup (ibid.) konstaterar att religiösa gemenskaper ofta innehåller dessa komponenter. Organiserad religion och kopplingen mellan svensk identitet och Svenska kyrkan, som tidigare varit stark, har under det senaste seklet minskat i Sverige (Thurfjell 2015, s. 22). Svenska kyrkan har tidigare haft ett mandat att skapa enhet och tillit i befolkningen (Ideström & Linde 2019, s. 6). I samband med tillbakagången i deltagande i kyrklig verksamhet (ibid.) har inget annat i den svenska kulturen tagit dess plats i fråga om till exempel ritualer och större berättelser (se Bäckström 2013, s. 32, 43; Melder 2011, s. 19). Ett perspektiv som lyfts av Melder (2011, s. 19) är hur den postmoderna tiden inte ger givna svar utan att mycket är upp till den egna tolkningen. Denna tillvaro kan vara utmanande för hälsan då det även innebär avsaknad av meningsskapande system (ibid.).

I majoritetssamhället finns en individualisering av tro som Thurfjell (2015, s. 30) beskriver som privatreligiös. Religionen har flyttat från det allmänna till det privata, från kollektivet till individen. Förtroendet för religiösa institutioner minskar, men samtidigt finns ett ökat intresse för det existentiella (Melder 2011, s. 24). “Privatreligiositet” beskriver Thurfjell (2015, s. 30) som en del av samhällets individualisering. Denna religionens rörelse från det offentliga till det privata lyfts av Bäckström (2013, s. 29), både för stat och individer, som en frigörelseprocess från en religiös auktoritet.

Sekulärt och postsekulärt

Sverige räknas som ett av världens mest sekulariserade länder. Enligt Zackariasson (2013, s. 62) innebär sekularisering ett linjärt förlopp, där religion och religiösa uttryck får mindre plats i det offentliga, och religion betraktas som irrelevant för samhällets helhet. Sekulariseringen som samhällstrend uppträdde på ett tydligt sätt under mitten av 1900-talet, där ett starkt nedåtgående deltagande i religiösa gemenskaper var synligt för religiösa samfund i västvärlden (Bäckström 2013, s. 28f; Claesson 2013, s. 56). Samhällsvetare såg processen som en religionens definitiva reträtt från offentligheten (ibid.). Denna bild av att religionen

helt kommer att försvinna från eller tappa betydelse i samhället, är idag inte längre gångbar (Claesson 2013, s. 49). Sverige beskrivs istället som ett "postsekulärt" samhälle (Stenström 2013, s. 9). Samhället är på intet sätt religiöst i samma bemärkelse som det var innan moderniteten, men det finns ingen fullkomlig avsaknad av religion i samhället heller.

Ett flertal religiösa minoriteter i samhället visar inte tecken på att helt försvinna i samband med en fortsatt sekulariseringsprocess (Bäckström 2013, s. 28f; Claesson 2013, s. 56). Det finns även en ökad synlighet för det religiösa i samhället, det har till exempel uppmärksammats i utgivna rapporter och böcker (ibid.). Jürgen Habermas ger enligt Claesson (2013, s. 49) en förklaring av det postsekulära samhället som ett samhälle där religionen och sekulariseringen båda finns som faktorer i det offentliga, de utgör "två samtidigheter". Stenström (2013, s. 8) menar att Sverige egentligen aldrig varit så "sekulariserat" som det uppfattats i media, religiösa gemenskaper har däremot inte varit synliga. Claesson (2013, s. 49) menar att det i det postsekulära samhället krävs att religiösa aktörer använder ett neutralt språk, för att göra sig förstådda. Han menar samtidigt att religiösa personer och företrädare har en plats i det offentliga (ibid.). I ett postsekulärt samhälle ses religiösa individer och aktörer som en naturlig del av ett pluralistiskt samhälle och dessa anses inte komma att försvinna, till exempel i takt med vetenskapens framsteg (Zackariasson 2013, s. 62).

I förståelsen av Sverige som postsekulärt problematiseras den ofta förekommande bilden att kyrkans roll i samhället försvinner mer och mer. Kyrkan har fortfarande en roll i det svenska samhället, till exempel i krissituationer (se SOU 2018:18, s. 129ff). Kyrkan har en tydlig koppling till existentiella teman och den har även ett omfattande arbete med barn och unga i Sverige. Därför är det relevant att undersöka hur kyrkliga verksamheter ser på och arbetar med andlig utveckling och existentiell hälsa.

I Sverige finns olika religiösa minoriteter, som både tillhör rörelser som funnits i Sverige under lång tid och som kommit till Sverige i samband med invandring (Bäckström 2013, s. 32, 34). Enligt Berglund (2012, s. 286) påverkas religiösa i alla religioner av sitt sammanhang och eftersom Sverige är präglad av ett individuellt förhållningssätt till religion innebär det att även religiösa minoriteter påverkas av detta.

Religion som begrepp är inte oproblematiserat, inte eftersom det inte finns någon definition, utan eftersom det finns femtio, menar William T. Cavanaugh (2009, s. 119). Enligt

Cavanaugh (2009, s. 81) skapar den definitionen av religion som västvärlden begagnar sig av en bedräglig binär uppdelning där det å ena sidan finns religiöst och å andra sidan sekulärt. Detta är problematiskt eftersom det religiösa som skilt från "resten" gör en uppdelning som inte finns i icke-västerländska kulturer (Cavanaugh 2009, s. 59). Begreppet religion som motpol till det sekulära har dessutom endast funnits sedan moderniseringen (ibid.). Cavanaugh (2009, s. 100) menar vidare att konstruktionen av begreppet religion uppkommit för att tjäna koloniala syften där ambitionen varit att kategorisera och domesticera folkgrupper utanför Västvärlden.

Sammanfattning

I Sverige finns en brist på empiriska undersökningar av dessa teman, vilket gör att det saknas kunskap för hur temana kan arbetas med. I samband med ett ökat intresse inom akademien och den krissituation som råder i samhället är frågor som berör existensen och andlighet högst aktuella. Existentiell hälsa förstås som relevant för människans övergripande hälsa och mående. Barnkonventionens användande av begreppet andlig utveckling har också en innebörd för arbetet med och bemötandet av barn. Inte minst påverkar barnkonventionen bilden av vad en holistisk förståelse av barns utveckling är, då den inbegriper en andlig dimension. Därför bör intresset för andlig utveckling och existentiell hälsa ha en naturlig plats i det sociala arbetet.

Teori

Teorier finns på olika nivåer i samhället, mikro-, meso- och makronivå. För den aktuella undersökningen finns det kopplingar till olika samhällsnivåer. Frågan om existentiell hälsa och vad som möjliggör andlig utveckling för individen skulle kunna ses som en fråga som rör mikronivå, här kopplas Antonovskys teori om KASAM in. Samtidigt berör individens möjlighet att relatera till existentiella frågor undergrupper i samhället, till exempel en familj, en förening eller organiserad religion. I dessa sammanhang rör vi oss på mesonivå. För att förstå mesonivå kopplas *socialiseringsteori* och *struktureringsteori* in i vårt teoretiska raster. I användandet av teorierna kopplas också forskning som berör makronivå in. Detta eftersom utrymmet existentiella frågor har i samhället kan kopplas till makronivå.

KASAM

Det mänskliga livet är fullt av upp- och nedgångar där motgångar, konflikter och problem behöver lösas och genomgås. Hur en enskild människa klarar av att möta påfrestningar varierar. Detta kopplar Aaron Antonovsky (1987) samman med att ha en motståndskraft som formuleras i teorin om KASAM, vilket betyder "känsla av sammanhang". Motståndskraft påverkas enligt Antonovsky (ibid.) av vilken grad vi känner begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet i tillvaron.

Begriplighet handlar om individens förmåga att uppleva förutsägbarhet inför det som möter individen; att det är möjligt för henne att förstå och förklara det som händer (Antonovsky 1987, s. 44). Det innebär inte att det för den sakens skull är önskvärda händelser. Till exempel kan död och misslyckanden förekomma men det kan vara hanterbart för individen genom hennes förmåga att göra händelserna begripliga och gripbara. I detta betonas kognitiva tankegångar likt att ha en "stabil förmåga att bedöma verkligheten" snarare än tankegången att "saker och ting kommer att ordna sig" (ibid.).

Det andra centrala begreppet för att ha en motståndskraft inom KASAM är *hanterbarhet*. Hanterbarhet innebär i vilken utsträckning individen upplever sig ha resurser till förfogande för att möta de utmaningar och krav som olika stimuli (händelser) kan innebära (Antonovsky 1987, s. 45). Resurserna kan innefatta sådant individen själv har kontroll över eller sådant som kontrolleras av någon eller någonting individen har förtroende för. Exempel på sådant

som kan inverka på individens resurser är anhöriga som det finns en tillit för, Gud eller historien. Med en hög känsla av hanterbarhet ökar sannolikheten för att individen inte uppfattar sig själv som ett offer för omständigheter. Motgångar och olyckliga företeelser som sker kan då mötas med en inställning att det är möjligt att ta sig igenom dessa (Antonovsky 1987, s. 45).

Den sista komponenten inom KASAM är *meningsfullhet*. Meningsfullhet är det som kan ge motivation, det som individen lyfter som viktigt och som därmed engagerar individen och känns betydelsefullt i både kognitiv och känslomässig mening. En viktig aspekt i detta är att vara delaktig och “medverkande i de processer som skapar såväl individens öde som hennes dagliga erfarenheter” (Antonovsky 1987, s. 45). Att känna meningsfullhet är känslan av att det trots krav och svårigheter är värt att investera tid och energi i något då det finns mening i det, det är värt de känslomässiga investeringarna. En person med låg KASAM kan istället ha svårt att se meningsfullhet, det som känns viktigt kan ändå upplevas som betungande och kravfyllt (Antonovsky 1987, s. 46).

Barn och unga utvecklas på många områden i uppväxtåren, vilket även är fallet för utvecklingen av KASAM. Både omgivningen individen finns i och gener kan vara faktorer som påverkar framväxten av stark KASAM (Antonovsky 1987, s. 142). Det finns goda förutsättningar för att utveckla stark KASAM i kulturella och sociala grupper, då dessa kan ge utrymme för begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet. Samtidigt finns det inga garantier för att alla sådana gemenskaper är uppbyggliga och bidrar till stark KASAM (Antonovsky 1987, s. 143).

KASAM används i studien för att förstå intervjupersonernas beskrivningar utifrån begreppen begriplighet, hanterbarhet och meningsfullhet och dess påverkan på den andliga utvecklingen och existentiella hälsan. Teorin om KASAM används i vissa delar av den befintliga forskningen om existentiell hälsa som redogjorts för ovan. Till exempel begreppet meningsfullhet finns även med i WHO:s definition av existentiell hälsa (WHO 2002). Inom teorin om KASAM förstås begriplighet och hanterbarhet hjälpa individen att hantera motgångar i livet, vilket också kan kopplas till existentiell hälsa (se Melder 2011). Teorin berör främst individen och individens närmsta sammanhang och används här för analys på mikronivå.

Socialiseringsteori

Socialisationsteorins utgångspunkt handlar om hur individer formas av sitt sammanhang och det samhälle de lever i (Jarnkvist & Klingenberg 2019, s. 92). Den primära socialiseringen hos ett barn sker under de första levnadsåren och främst i relation till den närmsta familjen. De värderingar och förhållningssätt som familjen har och förmedlar i början av livet är de som kommer få störst betydelse för individen. Det finns även en sekundär socialisering som via övriga relationer sker kontinuerligt genom livet. Detta kan ske genom relationer med arbetskamrater och vänner men det kan även ske via exempelvis media (Jarnkvist & Klingenberg 2019, s. 93). Den sekundära socialiseringen är inte lika intensiv och nära, vilket leder till att den inte påverkar lika djupt. Socialiseringen kan även relateras till religion, där människor socialiseras in i sätt att anknyta till religion. Också här spelar familjen och de tidiga levnadsåren en stor roll för hur människors anknytning till religion ser ut (ibid.).

Socialiseringsteorin används i denna studie för att förstå hur omgivningen påverkar den unga och dess andliga utveckling och existentiella hälsa. Teorin valdes utifrån att unga människor uppfattas formas i stor utsträckning av sin omgivning. I Jarnkvist och Klingengbergs (2019) forskning om ungas möte med religiositet används socialiseringsteorin eftersom den belyser omgivningens inverkan på den unge. I denna uppsats används den utifrån att den berör hur individen påverkas och formas av relationen till andra människor i frågor som berör existentiella teman. Teorin används här främst för analyser på mesonivå.

Struktureringsteori

För att definiera Anthony Giddens struktureringsteori har Rob Stones och Hamish Dickie-Clarks tolkningar av Giddens använts. Giddens teori bygger på att kombinera objektivism, alltså tanken att strukturerna helt styr individen, och subjektivism, alltså tanken att individen kan förstås isolerad från sin kontext (Stones 2005, s. 14). Giddens menar därmed att individen påverkas av strukturer men samtidigt har en egen förmåga att agera. De sociala strukturer människan finns i är, enligt Giddens, inte givna (som naturen), utan de skapas och upprätthålls av människor (Dickie-Clark 1984).

Strukturer kan till exempel vara språket, kunskap som förmedlas genom läsning, ett parlament eller ett skattesystem (Stones 2005, s. 5). Strukturer förstås utifrån två olika vinklar, dels är strukturen en förutsättning för en aktörs agerande (medium), dels är det aktörens agerande

som upprätthåller strukturen (outcome) (Stones 2005, s. 16). En individ kan inte agera utan strukturer men strukturen begränsar samtidigt individen. Minnet av hur saker har gjorts tidigare utgör basen för att individen ska kunna agera i framtiden (ibid.). Samtidigt ser Giddens individen som bärare av kunskap som gör att hon kan ta egna beslut i relation till strukturen, agerandet är alltså inte enbart en produkt av strukturen (ibid.). Hur en individ agerar utifrån sin kunskap om, eller sina minnen av, strukturen kommer upprätthålla eller förändra strukturen eftersom agerandet skapar nya minnen både hos aktören själv och hos andra (Stones 2005, s. 20). Aktörens handlingar utförs både utifrån strukturen och utifrån vad aktören vill ska ske (agency) (ibid.). Samtidigt reproducerar eller ändrar handlingarna strukturen, vilket skapar en cykel där varken aktör eller struktur är ”först” (Stones 2005, s. 20).

Struktureringsteorin används i denna studie för att förstå hur strukturer hindrar eller ger förutsättningar för individen att agera, i detta sammanhang kopplat till förmågan till andlig utveckling och existentiell hälsa. Struktureringsteori ger redskap för att analysera individers och grupper agerande, samtidigt som den ger en möjlighet att granska strukturer och hur de påverkar möjligheten att agera. Teorin ger redskap för att tolka intervjumaterialets förståelse av vilka förutsättningar och hinder olika strukturer ger individen. Exempel på strukturer som analyseras med ett struktureringsteoretiskt perspektiv är kyrka, samhälle och språk. Användandet av teorin görs främst på mesonivå, men kan även koppla an till makronivå.

Metod

Metodologiska överväganden

Denna studie har en kvalitativ ansats där datainsamlingen har gjorts genom semistrukturerade intervjuer. Utifrån det forskningsproblem och syfte som formulerats valdes denna metod som mest lämplig eftersom fokuset för undersökningen är en målgrupps förståelse av en social verklighet och inte kvantifierbara data (se Bryman 2018, s. 455). Ett abduktivt angreppssätt användes, vilket innebär en samverkan mellan förförståelse hos författare som anses berika materialet och en öppenhet för att anpassa studien efter den empiri som insamlas (se Bryman 2018, s. 478). Intervjuerna utgick ifrån en förförståelse dels hos författarna, dels från den tidigare forskningen och teorin. Samtidigt fanns en öppenhet till att fördjupa förståelsen kring vad uppsatsens teman innebär och hur de tar sig uttryck. Då forskningsfrågan handlar om personers förståelse ansågs intervjuer vara en lämplig metod (se Kvale & Brinkmann 2014, s. 142). Den abduktiva flexibiliteten, i att växla mellan teori och empiri, utvecklar en ny och djupare förståelse för området enligt Rennstam och Wästerfors (2015, s. 236).

Metodens tillförlitlighet

Tillförlitligheten för en undersökning påverkas av dess autencitet eller äkthet (Bryman 2018, s. 470). Dessa begrepp rör i vilken grad en rättvis bild framställs av materialet (ibid.). Genom att ge en anpassad information till intervjupersonerna kan en balans hållas i att inte styra resultatet men samtidigt få fram tankar kring det område som berörs i frågeställningarna (se Bryman 2018, s. 470). Det gavs på förhand endast en ytlig kunskap till intervjupersonerna kring vad de olika begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa kan innebära (se Bilaga 1). På så sätt undveks en påverkan av intervjupersonernas svar, istället kunde intervjupersonernas egna tankar fångas vilket var målet för undersökningen.

Bryman (2018, s. 65) lyfter betydelsen av att ha en medvetenhet kring de värderingar forskaren själv bär på och hur de påverkar forskningsprocessen, bland annat genom att se påverkan i datainsamling, analys, och slutsatser. Forskarens värderingar kan påverka förståelsen av omvärlden och påverka vilka saker forskaren belyser (ibid.). Denna självmedvetna hållning kallas för reflexivitet (ibid.). I den aktuella studien är författarna

insatta i frågor om existentiell hälsa och andlig utveckling utifrån eget engagemang i kyrklig verksamhet. Utifrån detta finns en förförståelse för undersökningens teman samt för kyrkliga sammanhang. Genom en medvetenhet kring värderingar och världsbild kan en undersökning genomföras med transparens i relation till tidigare forskning och egna resonemang, samt i relation till det producerade materialet (jfr. Bryman 2018, s. 490). Ambitionen genom hela arbetet har varit att ha ett reflexivt förhållningssätt till problemområdet och att arbeta transparent med materialet.

Autencitet och *äkthet* i en studie kan bedömas utifrån huruvida undersökningen ger en rättvis bild (Bryman 2018, s. 470). Utifrån detta kan den förförståelse som finns för området både ses som positiv och negativ för tolkningen av materialet. Det kan innebära en risk för att förförståelsen begränsar innebörden intervjupersonerna velat förmedla. Samtidigt kan förförståelsen bidra till att mer djupgående frågor kan ställas och att svaren kan tolkas informerats av denna gemensamma referensram som finns.

Tillförlitligheten och trovärdigheten bedöms även utifrån graden av *pålitlighet* (Bryman 2018, s. 468). Genom att genomförandet av studien är granskringsbart och transparent innebär det att pålitligheten för studien ökar (ibid.). I den aktuella studien har det funnits en risk för påverkan på intervjupersonerna utifrån den egen värdegrunden. Frågorna utformades därför för att i möjligaste mån undvika detta scenario. Genom transparensen i form av den bifogade intervjuguiden (se Bilaga 2) och användandet av citat i analysen har risken för bristande pålitlighet minskats. På så sätt har läsaren fått en inblick i forskningsprocessen.

Urval och undersökningspopulation

Urvalet har genomförts med hjälp av kontakter i författarnas egna nätverk. Dessa har rekommenderat personer med relevans för studien. En viktig komponent för att kunna närma sig materialet med objektivitet var att ingen av intervjupersonerna var bekant med någon av författarna sedan tidigare. Urvalet kan beskrivas som ett bekvämlighetsurval (jfr. Bryman 2018, s. 243f) eftersom de intervjupersoner som kontaktats finns i författarnas nätverk (om än obekant sedan tidigare). Alltså kan inte urvalet betraktas som representativt för hela målpopulationen. Representativitet är viktigt i sannolikhetsurval som ofta används i kvantitativ forskning (Bryman 2018, s. 227). I denna undersökning är fokus istället att fånga intressanta resonemang och arbetssätt.

Urvalet som gjorts var målstyrt eftersom intervjupersonerna lever upp till vissa kriterier för att vara relevanta för forskningsfrågorna (jfr. Bryman 2018, s. 498). Kriterierna var att de arbetade inom kyrklig verksamhet och hade omfattande erfarenhet av arbete med barn och unga utifrån en kyrklig kontext. En möjlig risk var att de kontaktpersoner som gav förslag på intervjupersoner ville framställa kyrkan i positiv dager och därför rekommendera personer som de trodde skulle ha en viss uppsättning åsikter. Samtidigt innebär en rekommendation att intervjupersonerna kan ha mer kunskap inom ämnet (se Bryman 2018, s. 498). Det hjälper studien eftersom syftet med urvalet inte är representativitet.

För att få en så stor bredd som möjligt i urvalsgruppen har intervjupersoner valts ut (bland de personer som blivit föreslagna för oss) med hänsyn till ålder, kön, vilken åldersgrupp personen har arbetat med samt vilket kyrkligt samfund de tillhör. Detta innebär även ett generiskt målstyrt urval, där olikheter i gruppen som undersöks kan ge variation i resultatet (Bryman 2018, s. 503). Det skapar också förutsättning för att identifiera "kärnupplevelsen", alltså likheter i utsagorna trots att personerna i övrigt har olika egenskaper (ibid.).

Intervjupersonerna jobbar inom kyrklig verksamhet med barn och/eller unga. De verkar i följande samfund: Svenska kyrkan, Evangeliska fosterlandsstiftelsen, Evangeliska frikyrkan, Pingst FFS (Fria församlingar i samverkan), Equmenia, ELU (Evangelisk Luthersk Mission - Ungdom) och SAU (Svenska Alliansmissionens ungdomsförbund). Vissa av intervjupersonerna har fokus på unga barn medan andra träffar ungdomar upp till 18 år. I denna studie används begreppen barn, unga och ungdomar för tydlighet även om barn enligt barnkonventionen innefattar alla under 18 år (FN:s kommission för mänskliga rättigheter 1989, artikel 1). Några jobbar centralt i organisationerna medan andra jobbar direkt i olika barn- och ungdomsgrupper. Flera av intervjupersonerna möter i sitt arbete både unga som är vana vid att gå i kyrkan och unga som inte är vana vid kyrklig verksamhet, till exempel i de fall där intervjupersoner arbetar gentemot skolor.

Antalet intervjupersoner begränsas till största del av studiens omfattning. För att nå det som kallas mättnad i grundad teori krävs ett tillräckligt stort material (Bryman 2018, s. 688). Mättnad innebär att materialets innehåll och centrala delar återkommer utan att ge fler nya vinklar (ibid.). Trots att mättnad inte har uppnåtts i detta material är flera teman återkommande. Att teman återkommer gör det enklare att utesluta att utsagorna i intervjuerna

inte bara är en persons åsikt utan återkommer hos flera (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2015, s. 42). Mönster i intervjupersonernas svar ökar trovärdigheten för att materialet representerar gruppen som helhet (ibid.). Säkerheten för att se gemensamma mönster och åtskilja personlig inverkan ökar redan vid åtta personer (Eriksson-Zetterquist och Ahrne 2015, s. 42). I denna studie genomfördes intervjuer med åtta personer och intervjuerna var mellan cirka 45 och 75 minuter långa. Intervjupersonerna kom från olika platser i Sverige.

Intervjuguide

Genom utformandet av en intervjuguide (Bilaga 2) hade vi ett frågeunderlag till intervjuerna att utgå ifrån samtidigt som vi var flexibla i att ändra på ordningen och ställa fördjupande följdfrågor (jfr. Bryman 2015, s. 565). Vi började med att formulera forskningsfrågor utifrån frågeställningarna för studien (jfr. Bryman 2015, s. 565). Sedan identifierades olika teman och frågor formulerades med syfte att kunna svara på frågan: “vad behöver vi veta för att kunna få svar på våra forskningsfrågor?” (se Bryman 2015, s. 565).

Vi utformade intervjuguiden med inledande övergripande frågor (se Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 46) för att sedan gå djupare på det område vi specifikt var intresserade av. Genom en testintervju kunde vi prova frågorna i intervjuguiden och se vad som fungerade och vad som kunde utvecklas. Under tiden då intervjuerna genomfördes gjordes även små justeringar där enstaka frågor lades till utifrån intervjupersonernas svar. Vissa frågor besvarade intervjupersonerna utan att ha fått den specifika frågan, vilket ledde till att vi inte uttryckligen ställde dem.

Genomförandet av intervjuer

På grund av utbrottet av Covid-19 var det inte möjligt att genomföra intervjuer där vi träffades fysiskt, utan det anpassades till rådande samhällssituation och genomfördes istället via videolänk. En av intervjuerna genomfördes via telefon på grund av tekniska problem med videolänken. Bryman (2018, s. 582) menar att det kan ge i princip lika bra material med intervjuer som genomförs på distans som att ses på plats, materialet behöver alltså inte påverkas i någon större utsträckning. Samtidigt kan det anses vara mindre personligt och svårare att skapa samma kontakt och öppenhet i en intervju på distans (Bryman 2018, s. 571).

Eftersom ämnet berör intervjupersonernas erfarenheter inom arbetet, och inte främst personliga teman, kan det antas att formatet inte påverkade materialet i större utsträckning.

Vi valde att berätta för intervjupersonerna hur vi kom fram till undersökningens intresseområde. Det innebar också att de fick veta om författarnas kyrkliga bakgrund. Denna information kan ha påverkat intervju svaren både positivt och negativt. En positiv verkan var att de kunde använda en terminologi som vi förstod. De kunde tala fritt utan att behöva tänka på att förklara grunderna i sina perspektiv och sin kristna tro på samma sätt som gentemot någon utan samma förkunskap. Samtidigt fanns det även en risk för att det blev mer "tyst kunskap" i intervjuerna, eftersom de kanske inte lika utförligt förklarade vad de menar. Vid oklarheter eller där det inte finns närmare förklaringar av begrepp och perspektiv kan svaren bli svårare att använda, då de inte bör tolkas i för stor utsträckning. En annan negativ aspekt med vår bakgrund är att det kan ha gjort det svårare att synliggöra och ställa frågor från ett perspektiv utifrån. Vi kan ha missat att uppmärksamma delar och aspekter som intervjupersonerna lyfte och därmed inte fått en fördjupad förklaring av deras perspektiv (jfr. Bryman 2018, s. 696f).

Vid genomförandet av intervjuerna var det en av författarna som inledde och avslutade intervjun medan den andre höll i frågorna. Båda författarna inflikade med följdfrågor. Författarna turades om i dessa roller och höll alltså båda i frågorna i olika intervjuer.

Bearbetning och analys

Genom att spela in intervjuerna kunde vi transkribera materialet, vilket gav oss ett rikt och uttömmande material. Vid transkriberingen skrevs allt ut i sin helhet för att ge en så uttömmande och trogen återgivning som möjligt av vad som sades (jfr. Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 52). Det skrivna materialet möjliggjorde en noggrann analys av intervjupersonernas svar, utan att behöva förlita sig på minnesanteckningar (se Bryman 2015, s. 577). På så sätt ökar analysens tillförlitlighet (ibid.). I användandet av citat gjordes en varsam textbearbetning där till exempel verbala tics som "eh" samt vissa upprepningar av ord togs bort (se Bryman 2018, s. 581).

På grund av sjukdom kunde författarna inte vara på samma plats vid skrivandet av kapitlet "Resultat och analys". Analysarbetet delades initialt upp för att senare bearbetas gemensamt.

På så sätt skapades ett helhetligt kapitel där båda författarna arbetat med samtliga delar. Resterande kapitel skrev författarna tillsammans.

Kodning

Det transkriberade materialet analyserades och bearbetades i flera omgångar. Dels skedde en första bearbetning vid själva transkriberingen då materialet lyssnades igenom och skrevs ner. Dels skedde flera genomläsningar av materialet där koder tidigt identifierades och ordnades i olika teman. Dessa koder utvecklades och bearbetades i läsningen av materialet från att vara en öppnare kodning till att smalnas av och bilda konkreta, mer specifika koder för att genom dem fånga de mest centrala mönstren (jfr. Rennstam & Wästerfors 2015, s. 224). I den analys som genomfördes är det författarnas tolkning av materialet som framkommer samtidigt som det har kompletterats av direktcitrat för att lyfta materialet utan att först ha gått genom författarnas tolkning (jfr. Svensson 2015, s. 212). Exempel på teman vi använde oss av var “förståelsen av andlig utveckling”, “gemenskap” och “kompetens att bemöta existentiella funderingar”. Till dessa teman bröt vi ner materialet ytterligare i olika koder, till exempel temat “kompetens att bemöta existentiella funderingar” bröts ner i koderna: “Att lyssna, klimat”, “Tydlighet/egen förståelseram”, “Kunskap”, “Språk”, “Erfarenhet” och “Vinna förtroende, tillit”.

Utifrån teman och koderna sorterades materialet och det mest centrala kunde lyftas fram i analysen (se Rennstam & Wästerfors 2015, s. 220). Vid analyserandet av materialet har själva textmaterialets innehåll kopplats ihop med både den teoretiska bakgrund som presenterats och tidigare forskning för att genom dessa sättas i ett sammanhang och ge en bredare förståelse. Då får materialet relevans och förstås med hjälp av teori och den tidigare forskningen (se Svensson 2015, s. 214).

Etiska överväganden

I de allmänna forskningsråd och lagar om etiska forskningsprinciper som finns görs en avvägning mellan vilken nytta forskningen kan ge och individens integritet och skydd (Lag 2003:460 §9). Det är viktigt att bedriva forskning eftersom det kan leda till förbättrade levnadsvillkor (Vetenskapsrådet u.å.). Samtidigt får inte individen skadas utifrån det individskydd som gäller (Vetenskapsrådet u.å.). Ämnena i denna undersökning är inte vitt

utforskat inom svensk forskning, men i internationella studier lyfts relevansen av ämnena för människans hälsa. Studentarbeten innefattas inte av lagen för forskning. Detta gör det extra viktigt att respektera individens rättigheter och skydd. Till exempel ledde det till avvägningen att inte intervjua själva målgruppen barn och unga då ämnen som behandlas kan uppfattas som känsliga. Istället intervjuades professionella utifrån deras arbetserfarenheter, där fokus inte var på personliga upplevelser och deras integritet kunde därmed respekteras.

Inför intervjuerna gavs information via mail till personerna kring studiens syfte och vad ett samtycke till att delta i studien innefattade (se Bilaga 1), detta innebar att det fanns ett informerat samtycke (jfr. Bryman 2018, s. 175). Intervjupersonerna informerades om att de hade rätt att avbryta deltagandet när som helst och att deras uppgifter behandlas anonymt (Vetenskapsrådet u.å.). Samtycket innefattade även en tillåtelse till att spela in intervjuerna (se Eriksson-Zetterquist & Ahrne 2015, s. 50). Samtycket avstämdes och bekräftades muntligen i början av varje intervju. Det insamlade materialet kommer att förstöras vid avslutad studie för att inte kunna användas på andra sätt än det som deltagarna har samtyckt till.

På grund av konfidentialitetskravet gjordes avvägningen att intervjupersonerna inte skulle få fingerade namn. Vilken intervjuperson som gjorde vilka uttalanden specificeras alltså inte. Denna avvägning gjordes på grund av att intervjupersonerna har ledarskapsroller, där människor runtomkring dem kan tänkas känna igen intervjupersonernas resonemang i frågor som intervjupersonerna jobbar med. Personer som finns i de sammanhang där intervjupersonerna är aktiva skulle eventuellt kunna identifiera intervjupersonerna eftersom urvalsgruppen var relativt snäv. Genom att inte ge varje intervjuperson ett fingerat namn gjordes det svårare att koppla de olika uttalandena till varandra och till en specifik person. Ur en etisk synpunkt bedömdes detta som lämpligt för att kunna försäkra att intervjudeltagandet var anonymt. Detta innebär att materialet för läsaren kan framstå som en enhetlig text. I analysförfarandet har intervjuerna dock inte behandlats på det sättet. Transparensen minskar genom detta tillvägagångssätt eftersom läsaren inte kan se vilka intervjupersoner som sagt vad, eller huruvida vissa intervjupersoner citeras i mycket större utsträckning än andra. Alla intervjupersoner citeras i denna studie flertaliga gånger och i olika avsnitt i kapitlet *Resultat och analys*. När uttryck som “intervjupersonerna” eller “samtliga intervjupersoner” används innebär det att varje enskild intervjuperson inbegrips.

Resultat och analys

Kapitlet börjar med en fördjupning i intervjupersonernas förståelse av begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa. Denna del avslutas med den koppling intervjupersonerna såg mellan dessa begrepp och gemenskap. Förståelsen präglas av den kyrkliga kontext som intervjupersonerna befinner sig i och utgör grunden för efterföljande kapitel. Efter den mer deskriptiva delen kommer ett avsnitt om intervjupersonernas bild av relationen mellan andlig utveckling och existentiell hälsa och samhället. Detta följs av ett avsnitt om vad en kompetens i att jobba med dessa teman bland barn och unga kan innebära. Kapitlet avslutas med ett avsnitt om kyrkan kopplat till andlig utveckling och existentiell hälsa. Intervjuerna utgick ifrån det arbete med barn och unga som de intervjuade verkar i. Därför finns målgruppen och målgruppens speciella förutsättningar med genomgående i intervjumaterialet.

Förståelsen av andlig utveckling

I intervjuerna ställdes frågan "Vad tänker du att andlig utveckling är?". Svaren på frågan ger en bild av hur intervjupersonerna förstår begreppet. Andlighet och andlig utveckling uppfattades som nära kopplade till varandra. Flera intervjupersoner menade att barn har andlighet "i sig" och att andlig utveckling handlar om att vara mottaglig för någonting utanför sig själv. Materialet ger även en förståelse av att det behövs en öppen miljö för att utvecklas andligt.

Barnet "har det i sig"

I det samlade empiriska materialet är en förståelse av andlighet som en naturlig del av att vara människa återkommande. En av intervjupersonerna menar att:

...barn har kapacitet för andlighet ända från början

alltså att andlighet är något som finns i människan från födseln. Utgångspunkten hos flera intervjupersoner är att det hos barn finns en naturlig koppling till Gud. Samtliga intervjupersoner menar att människor har en naturlig längtan efter något mer. Några intervjupersoner ger exempel på hur barn uttryckt andliga tankar på ett naturligt sätt i ung ålder. En annan intervjuperson menar att barn i grupp själva kan lyfta frågor om till exempel liv och död och spåna vidare på varandras funderingar. Intervjupersonernas uppfattning går i linje med bilden av andlighet som något naturligt hos människan, alltså inte enbart något

kulturellt. Detta kan ses i ljuset av den diskussion som förts angående huruvida andlighet uppkommer genom omgivningen eller om det är medfött, och om andlighet därmed ska innefattas i begreppet hälsa (se Nagase 2012).

Andlighet uppfattas i intervjumaterialet som en inneboende förmåga, men som även formas genom samhällets påverkan. Andligheten utvecklas genom det utrymme som ges där barnets egna ställningstaganden och övertygelser formas. Samtidigt menar några av intervjupersonerna att den kan tryckas undan vid bristande utrymme och därmed blir det svårare och ovant för barnet själv att förhålla sig till det andliga. Utifrån detta kan en förståelse av en kulturell påverkan på andlighet synliggöras hos personerna som intervjuats (jfr. Nagase 2012).

De andliga egenskaper som ett barn har anses alltså av samtliga intervjupersoner vara inneboende i individen och medfödda. Andlighet förstås inte främst som konstruerat, men individens förhållande till andlighet formas samtidigt av omgivningen. I ett struktureringssteoretiskt perspektiv (se Stones 2005, s. 20) skulle detta kunna beskrivas som en växelverkan mellan de strukturer individen förhåller sig till och en agens som individen har som inte enbart är en produkt av strukturen.

Mottaglighet för något utanför sig själv

En dimension av den andliga utvecklingen utifrån intervjumaterialet är att det handlar om att göra sig mottaglig för något utanför sig själv. Detta tas av flera intervjupersoner upp i motsats till att "förverkliga sig själv", vilket flera av intervjupersonerna upplever som viktigt i samhället. En av intervjupersonerna uttrycker att andlig utveckling istället handlar om "att göra sig mottaglig för någonting annat utanför sig själv". Samma person uttrycker att den unga:

...framförallt [tränas] i gemenskap och i att träna sig i att liksom, vara beroende av andra människor och ytterst sett också beroende av Gud.

På det sättet skiljer sig den andliga utvecklingen från övrig utveckling. Enligt denna intervjuperson är det ett beroende av andra och Gud som ger andlig utveckling snarare än att växa till större självständighet. Den andliga utvecklingen kan alltså handla om mer än de egna ambitionerna och innefatta något som finns utanför individen. Detta kan kopplas till KASAM

(Antonovsky 1987, s. 45), där gemenskap med personer eller en gud som individen har förtroende för, ger henne resurser för att göra omständigheter hanterbara.

Öppen miljö

Alla intervjupersoner lyfter vikten av att ha en öppen miljö där det uppmuntras och finns utrymme för samtal kring andliga och existentiella teman. En öppen miljö beskrivs av en intervjuperson som en plats där det går att ställa frågor men även att kunna få frågor ställda till sig. Samtalsämnen som intervjupersonen tar upp som viktiga är till exempel liv och död och personen menar att det bör finnas ett öppet klimat för att få fundera. En intervjuperson uttrycker att "får man inte ställa frågor kan man inte växa heller". Genom att få ställa frågor och ifrågasätta finns alltså möjligheten till att utvecklas.

Att visa på alternativ och låta barnens tankar få utrymme till att flöda fritt kan ge möjlighet för barnet att forma vad det tänker. En person uttrycker dels att:

...andlig utveckling handlar om att liksom få möjlighet att möta många olika kanske, ja, sätt att se på livet.

Och dels att:

...växa in i sin tro på något sätt, eller att i alla fall hitta, få möjlighet att liksom hitta, vad man tror på och, vad som får bli liksom på något sätt ens, ja, andliga utgångspunkt.

Samtliga intervjupersoner menar att det är viktigt att ge plats för funderingar för att ungdomen själv ska få utforska och landa i vad den tänker och tror, och att få finna djupare värden som består genom livet. En intervjuperson uttrycker det som att andlig utveckling innebär "att få växa inuti som människa".

Gemenskap som formativt för individen är en utgångspunkt i struktureringsteori (Stones 2005, s. 16) där individen anses vara påverkad av gemenskapen i stor utsträckning. Samtidigt finns i intervjumaterialet en bild av individen som kapabel att ta egna beslut. Utifrån den kunskap som förmedlas i en gemenskap tar individen enligt struktureringsteorin egna beslut

(Stones 2005, s. 20). I linje med detta menar flera av intervjupersonerna att den unga kan ta egna beslut utifrån den diskussion som en öppen miljö möjliggör.

Stoff

Struktureringssteori utgår ifrån att kunskap gör det möjligt att agera i en struktur (Stones 2005, s. 16). Några av intervjupersonerna lyfter att det behövs ett "stoff", alltså att unga får kunskaper och saker att fundera kring för att kunna utvecklas. En intervjuperson uttrycker följande:

För att barn ska kunna få en andlig utveckling så måste man ge dem kunskaper, ge dem svårare saker att bita i.

Samtidigt menar intervjupersonen att stoffet inte ska vara färdigtolkat utan vara öppet för att barnet själv ska få jobba med det. Emellertid finns i intervjumaterialet en konsensus om att den andliga utvecklingen i slutändan inte enbart handlar om att inneha kunskap, utan det är något mer och djupare som berör det själsliga planet. En intervjuperson som jobbar med konfirmander menar att ungdomar behöver:

...något som de själva liksom ska kunna ta till sig i lite djupare än bara kunna redogöra det som en kunskapsgrej.

Intervjupersonen menar även att det kan innefatta en relation med Gud.

Äldre förebilder

Likt socialiseringsteori (Järnkvist & Klingenberg 2019, s. 92) lyfter flertalet intervjupersoner att de personer som finns runt omkring en människa formar och i någon grad påverkar personen, varför det är viktigt med positiva förebilder. En person uttrycker att:

...den typen av formativa processer görs, de sker inte på egen kammare, liksom utan det handlar väldigt mycket om vilka människor som finns runtomkring, [...] så att unga människor har ett jättestort behov av äldre förebilder.

I en öppen miljö är det enligt intervjupersonerna viktigt att ha konkreta exempel att följa, att ha äldre förebilder som själva har reflekterat och att få brottas med frågor tillsammans i en trygg gemenskap. Något som de flesta av intervjupersonerna lyfter är kyrkan som en plats för generationsöverskridande gemenskap, en av intervjupersonerna säger att:

Det är väldigt viktigt med mötena mellan olika generationer, att det betyder mycket för barnen att se unga vuxna eller att se, åttioåringarna och få ha samtal med dem.

Flera av intervjupersonerna upplever det som ett problem för unga människor att kontaktytor mellan olika generationer saknas i samhället. Chuengsatiansup (2003, s. 12) lyfter just vikten av generationsöverskridande gemenskap eftersom det hjälper den unga att förstå sig själv i ett sammanhang, samtidigt som mötet kan förmedla en kultur eller livsåskådning. En av intervjupersonerna ser "en tradition av människor som har gått före" som en tillgång till trygghet. I struktureringsteori skulle detta kunna innebära den kunskapsförmedling som sker genom en struktur (se Stones 2005, s. 20).

Förståelsen av existentiell hälsa

Intervjupersonerna fick även frågan "Vad tänker du att existentiell hälsa är?". Nedan redogörs för de mest centrala delarna i intervjupersonernas svar. Intervjupersonerna pratar om vikten av att ha mening och syfte i livet. De har även en förståelse av individen som kan beskrivas som holistisk. Avslutningsvis lyfts hur existentiell hälsa kopplas till olika sorters kriser.

Mening och syfte i livet

Flera av intervjupersonerna beskriver existentiell hälsa som att ha en mening och ett syfte i sitt liv, och att se vad som är upphovet till varför vi är här. En av intervjupersonerna beskriver att det innefattar frågor som:

Vem är jag, var kommer jag ifrån, vart är jag på väg, vad är livets mening.

Intervjupersonen lyfter även att existentiell hälsa innebär att:

Man är trygg i vem man är, att man är trygg i, [...] vart man kommer ifrån och vart man är på väg".

En annan intervjuperson menar att "existentiell hälsa [...] handlar om att, livet på något sätt har ett syfte". Dessa citat går i linje med den beskrivningen WHO (2002) har av existentiell hälsa. Några av intervjupersonerna beskriver existentiell hälsa som ett vidare begrepp och att det inte behöver inkludera en gudsrelation i sig. Därmed menar intervjupersonerna att det kan uppfattas som mer neutralt, på samma sätt som livsåskådning kan uppfattas som mer neutralt

än att säga religiös tro. En person kopplar det direkt till WHO:s definition av existentiell hälsa. Precis som hos Melder (2011, s. 16) lyfter alltså några av intervjupersonerna uppfattningen om att begreppet existentiell hälsa inte behöver kopplas till religiös tro.

Antonovsky (1987, s. 44) lyfter begriplighet som en faktor som kan hjälpa individens KASAM och öka motståndskraften. Existentiell hälsa kopplas av flera intervjupersoner till att ha en förståelseram och en trygghet. Förståelseramen kan tolkas som en utgångspunkt för begriplighet.

Holistisk förståelse

Den holistiska förståelsen av människan som en helhet, där alla delar hänger ihop och påverkar varandra (Nolan 2019, s. 1037), kommer upp i flera av intervjuerna. Existentiell hälsa uppfattas som lika viktig som psykisk och fysisk hälsa. De anses av flera intervjupersoner gå hand i hand, de kan inte separeras från varandra. Den existentiella hälsan blir enligt resonemanget en viktig del av hälsans helhet. Detta kan även relateras till att ha en stark KASAM genom att kunna hantera och begripa situationen och även behålla en meningsfullhet (Antonovsky 1987, s. 44f).

Psykisk ohälsa och existentiell hälsa

En av intervjupersonerna beskriver att psykisk ohälsa bland unga kan bero på att det skett en förändring från tidigare generationer där det idag inte finns tydliga ramar i samma utsträckning. Intervjupersonen menar att:

Psykisk ohälsa, och liksom oro hos barn och unga handlar ju om, att lite ramarna för vad livet är har upphört på många sätt, att det vi några generationer tillbaka i tiden hade ganska tydligt ”det här är min tillhörighet”. Man kunde, det kunde kännas olika bra att man var född, på en bondgård på landet och förväntades förvalta familjens gård och så. Men det fanns en naturlig tillhörighet, det fanns någonstans jag hörde hemma, det var viktigt att det här var mina föräldrar, och det här, den här platsen, tillhör jag.

Detta kan även kopplas till Callegari och Levander (2019) som lyfter att psykisk ohälsa bland unga idag är kopplat till individualism. En intervjuperson menar att valmöjligheterna kan göra det svårare för den unge, istället för att hjälpa individen att må bättre:

...alltså på ett sätt skulle man kunna säga att vi är jättebra på existentiella frågor, vi är jättebra på att utforska, gör vad du vill, testa vad du vill och se vad som känns bra och funkar för dig. Men jag tycker kanske inte riktigt att det verkar funka i relation till folks mående om man tänker att det är hälsa det handlar om, utan där jag tänker att mycket handlar väl om att, som jag var inne på innan, att det finns nåt att falla tillbaka till.

Att ha något att "falla tillbaka till" kan förstås som att begriplighet och hanterbarhet för det som möter individen ökar känsla av sammanhang (se Antonovsky 1987, s. 44f).

Samtidigt som alla intervjupersoner kopplar ihop existentiell och psykisk hälsa synliggörs en särskiljning av begreppen hos flera av intervjupersonerna. Psykisk ohälsa i samhället ses i några av intervjupersonernas förståelse som en indikator på att det finns brister på existentiella plan, men begreppen är ändå inte utbytbara. Speciellt en intervjuperson lyfter tydligt att existentiell ångest kan misstas för att vara enbart ett problem för den psykiska hälsan. Intervjupersonen menar också att det i samhället kan vara svårt att urskilja denna skillnad då vi är mer vana vid att prata om enbart psykisk hälsa. Intervjupersonen säger att:

...det [är] nog väldigt svårt att skilja på såhär, vad är liksom, psykisk ohälsa och vad är existentiell ångest,

och att:

...på ett sätt går det ju hand i hand även om det är viktigt att skilja på det liksom.

Intervjupersonen menar alltså att det är viktigt att både begreppet existentiell hälsa och psykisk hälsa används eftersom de innebär olika saker, även om de också är kopplade till varandra och påverkar varandra.

Flera intervjupersoner menar att de olika delarna kan påverka varandra. En intervjuperson säger till exempel att en "stark andlighet" hos personer som lider av psykisk ohälsa ändå kan göra att individen:

...kan ha glädje och känna hopp och mening mitt i, den här tuffa tiden som de är i. Så att jag tror att, en bra andlig hälsa, eller en existentiell hälsa, andlig hälsa, påverkar alla de andra delarna på ett väldigt positivt sätt.

Meningsfullhet är en komponent för en stark KASAM (se Antonovsky 1987, s. 45) och flera intervjupersoner menar att en god existentiell hälsa kan bidra till en meningsfullhet. Flera av intervjupersonerna menar samtidigt att existentiell hälsa inte nödvändigtvis leder till god psykisk hälsa.

Livskriser

Några av intervjupersonerna menar att den existentiella hälsan kan skapa förutsättningar för att hantera livskriser och motgångar:

Jag tror att om man bara, om man liksom lever sitt liv utan existentiella funderingar, eller utan att liksom formulera dem, utan de bara finns liksom uttalade, då blir kriser och svåra situationer mycket svårare.

Genom att inte ha funderat eller satt ord på existentiella funderingar kan svåra situationer bli tyngre att hantera, menar intervjupersonen. Att vara oförberedd gör att individen saknar en motståndskraft (jfr. Antonovsky 1987, s. 44). Att ha reflekterat över tro och existentiella frågor på förhand kan vara till hjälp när motgångar och kriser möter en. En intervjuperson menar att:

Ju mer man har reflekterat över saker från början desto mer, det är ju litegrann som att man har, om man ska, om man ska springa ett långt lopp och man har tränat sig innan eller inte, alltså om man är förberedd på nu kommer saker som kan vara svåra då har man ju lättare att ta sig igenom det.

Att ha reflekterat i förväg ger, enligt citatet, en bättre förmåga att möta svåra situationer. Likt Antonovsky (1987, s. 44) menar intervjupersonen att begriplighet ökar förmågan att möta motgångar. Det finns hos intervjupersonerna en förståelse av att reflektion över de existentiella frågorna kan leda till en ökad begriplighet.

Gemenskap

Ett genomgående tema i samtliga intervjuer är gemenskapens centrala betydelse för individen. Gemenskap som begrepp och förutsättning för andlig utveckling och existentiell hälsa finns genomgående i samtliga delar av studien. I detta avsnitt lyfts vikten av att ha ett sammanhang och en tillhörighet vilket kopplas till KASAM och struktureringsteori. Vidare belyses gemenskap som en tillgång till stöd i svåra livsperioder.

Vikten av att ha ett sammanhang

Socialiseringsteori lyfter hur relationer med människor utvecklar och påverkar värderingar och förhållningssätt hos individen (Jarnkvist & Klingenberg 2019, s. 92). Detta påpekar en av intervjupersonerna:

Jag tror att all kunskapsförmedling, all liksom värderingsbearbetning också sker i gemenskaper.

Även struktureringsteorin bygger på en förståelse för hur beroende människor är av gemenskapsstrukturer och hur individens agerande alltid är kopplat till sammanhang med andra människor (Stones 2005, s. 16). Alla intervjupersonerna återkommer ofta till gemenskapens betydelse och vikten av att ha ett sammanhang för att utvecklas. I en gemenskap ökar förutsättningen för andlig utveckling, menar samtliga intervjupersoner. De anser att det har en positiv verkan att ha en gemensam grund, att brottas och formas tillsammans och att ha ett beroende av varandra och av Gud. Likt Antonovskys (1987, s. 45) begrepp meningsfullhet och WHO:s definition av existentiell hälsa (WHO 2002), uttrycker en intervjuperson att "just ett sammanhang, mening, i något större, ger en trygghet". I citaten kopplas meningsfullhet och att ha ett syfte i livet ihop med den existentiella hälsan och sammanhangets betydelse. Melder (2011, s. 16) menar att ett existentiellt sammanhang, en meningsgivande kontext som är större än personen själv, kan ge förutsättning för god existentiell hälsa. I relation till detta menar även intervjupersonen att en tillhörighet är central, där kyrkan är ett exempel på en sådan gemenskap att tillhöra.

Gemenskap som ett stöd i svåra perioder

Gemenskapen utgör också enligt flera intervjupersonerna ett stöd i svåra situationer i livet. En av intervjupersonerna lyfter också hur religion har sin naturliga plats i gemenskaper och inte kan utföras individuellt i längden. Gemenskapen beskrivs i detta sammanhang som bärande

när livet är svårt, i utmanande situationer anses gemenskapen ha en avgörande roll för att ge individen stöd. En enbart teoretisk livsåskådning ansåg några av intervjupersonerna inte vara tillräcklig, utan gemenskapen behövs för att bära och ge individen stöd. En intervjuperson uttrycker att:

...vi tror tillsammans och att gudsrelationen är nånting vi har gemensamt, och den dan som jag tvivlar så kan jag ändå vara med för att jag ingår i en gemenskap som tror. Den dagen någon själv inte orkar be så kan man ändå bli buren av att man ingår i en gemenskap, den dagen man tänker, att det som Gud har sagt i Bibeln håller man inte med om så har man ändå en gemenskap där man kan brottas med dom frågorna tillsammans.

I teorin om KASAM (Antonovsky 1987, s. 44) lyfts gemenskap utifrån att den möjliggör för individen att begripa sig själv och sin omgivning. Detta synsätt finns med i ovanstående citat. Samtidigt lyfts gemenskap inte enbart som en plats för att brottas med frågor. Gemenskap beskrivs även som bärande. Gemenskapen handlar alltså inte enbart om att skapa begriplighet (jfr. Antonovsky 1987, s. 44). Gemenskapen ses som en tillgång rent konkret genom att bli buren och omhändertagen, ett skyddsnät.

Andlig utveckling och existentiell hälsa i samhället

För att förstå innebörden av begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa jämför intervjupersonerna kyrkans förståelse av begreppen med det övriga samhällets. I intervjumaterialet framställs en bild av hur andlig utveckling och existentiell hälsa förstås utanför kyrkan. Intervjupersonerna uppfattar genomgående vissa delar av den rådande kulturen som problematisk för barn och ungas andliga utveckling. Bland annat lyfts individualism och uppfattningen om den naturalistiska och sekulära världsbilden som ”det neutrala”.

Individualism

Precis som Thurfjell (2015), menar flera av intervjupersonerna att det finns en tydlig koppling mellan individualismen och förhållningssättet till andliga frågor. Individualismen beskrivs som något som skapar press för den unge eftersom det blir det egna självförverkligandet som bedömer individen. En intervjuperson beskriver följande:

Då blir felet mitt eget om jag inte lyckas, det, jag borde arbeta hårdare, jag borde klara av, och i en kultur som är över-individualiserad som våran är så blir det ett väldigt stort ansvar på den egna individen.

Enligt Callegari och Levander (2019) är framförallt flickor påverkade av krav på att leva upp till ideal om hälsa och välgång. Att misslyckas med detta tenderar att förstås, både av samhället och av individen själv, som brister hos individen (ibid.). Intervjupersonen fortsätter:

Så kraven blir väl för höga också, det är väl en del i det. När barn och unga själva ska hitta syfte och vägar hela tiden.

Melder (2011, s. 19) kopplar samman perspektivet av att hitta sin egen mening och syfte med en postmodern förståelse av att det inte finns givna svar utan där allt är upp till individen själv. En intervjuperson beskriver att meningsskapandet i sig kan utgöra bilden av vad som är meningen med livet. I kontrast till detta beskriver intervjupersonerna att unga människor behöver vägledning och yttre strukturer att förhålla sig till för att må bra. Samma intervjuperson säger:

[för att ha] en god andlig, existentiell hälsa, så måste några saker vara givet och inte omförhandlingsbart.

Samtidigt lyfter en annan intervjuperson att det ytterst måste finnas ett eget beslut hos individen:

Sen kommer de komma till en del i livet där de måste ta ett beslut själva, ”men tror jag på det hära? Är det något som håller för mig, eller inte?”

Det finns alltså både en bild av att det behöver finnas strukturer att förhålla sig till och ett eget beslut. Ett personligt beslut som ju kan klassas som en individfokuserad akt, anses vara positivt enligt flera av intervjupersonerna. Utifrån struktureringsperspektiv (Stones 2005, s. 20) innebär det att individen, med information om ett system, kan välja att agera antingen i enighet eller i motsats till en struktur. Det egna valet förutsätts alltså av en struktur att förhålla sig till. I enighet med detta menar intervjupersonerna därför att det är viktigt för den unga att få tillgång till dessa strukturer. Struktureringsperspektivet betonar nödvändigheten av strukturer för att kunna agera (ibid.). I detta fall saknas ett sätt för individen att agera genom ett aktivt val, eftersom det inte finns strukturer utanför individen att förhålla sig till.

Identitetsskapande

Individualismen kopplas tydligt av tre intervjupersoner till konsumtionssamhället där varor blir identitetsmarkörer. Eftersom individen också är ansvarig för sitt självförverkligande blir varorna i denna beskrivning en form av meningssökande. En intervjuperson beskriver en ångest som uppstår kopplat till konsumtion:

Om du trycker undan all längtan efter närhet och bara köper nya dyra tröjor och leksaker och telefoner, så, växer det en konstig tomhet, för du tycker du har allt, men ändå har ångest.

Dessa tre intervjupersoner lyfter konsumtionen som en ytlighet i kontrast till den existentiella hälsan. De menar att det inte går att bli tillfredsställd i enbart det materialistiska.

Andra former av identitetsskapande som återkommer i materialet är rollen som influencers har för unga människor. Influencernas liv blir ett ouppnåeligt ideal som den unga använder som meningsskapande. En person på avstånd som den unge inte har en personlig relation med blir en målbild:

...här finns det ett liv som inte bara ser härligt ut, utan att det dessutom är väldigt konkret, alltså det är tydliga bilder, såhär skulle jag vilja att det var.

Detta beskrivs som mycket negativt då idealen som formar unga människor har ett stort fokus på det ytliga. Å andra sidan lyfter en av intervjupersonerna att förebilder på sociala medier kan vara positiva eftersom det finns de influencers som lyfter frågor om till exempel psykisk ohälsa. Problemet då blir att förebilden är frånvarande. Det innebär både att den unga inte har möjlighet till utbyte med den andre på samma sätt och att frågorna inte blir naturliga i ett socialt sammanhang.

Den individualistiska strömningen i samhället kan kopplas till en sämre psykisk hälsa bland unga, eftersom ansvaret för individens hälsa i det individualistiska samhället ligger just på individen (Callegari & Levander 2019). Psykisk ohälsa kopplas till en större betoning på framgång och självförverkligande i det rådande samhället (ibid.). Flera intervjupersoner kopplar samman betoningen på framgång och självförverkligande med influencers roll i ungas liv.

Några av intervjupersonerna lyfte det som en skyldighet för kyrkan att ge en motbild till strömningar i kulturen, speciellt i förhållande till individualism och konsumtion. Flera av intervjupersonerna lyfte klimatförändringar som en existentiell fråga och att samarbete med andra goda krafter i samhället, till exempel klimatrörelsen, var en del i att erbjuda en ”motkultur”.

Privatreligiositet

Samtalen om existentiella frågor finns inte konkret i gemenskaper på samma sätt som tidigare eftersom existentiella frågor idag anses vara privata (se Thurfjell 2015, s. 30). En intervjuperson menar att:

Det är ganska svårt att prata om existentiella saker och liv och djup och ångest i grupp. I en för stor grupp ska jag säga. För det kanske är så att vi har fått för oss att allt är så privat i Sverige, vissa saker pratar man inte om och andliga frågor pratar man inte om.

Individualiseringen av tro (se Thurfjell 2015, s. 30) kan minska självklarheten att prata om existentiella frågor tillsammans med andra, vilket flera intervjupersoner lyfter som en viktig aspekt för den andliga utvecklingen. Hos flera av intervjupersonerna finns en uppfattning av att det upplevs som onaturligt att prata med andra människor om existentiella frågor. Några intervjupersoner beskriver en upplevelse av ensamhet bland unga på grund av denna frånvaro av de stora livsfrågorna i offentligheten och i samtal bland unga. Utifrån ett struktureringsteoretiskt perspektiv (se Stones 2005, s. 16) kan detta innebära att det blir svårare att hantera existentiella frågor om det inte finns en vana, eller struktur, för att prata om dem.

Neutralitet

Samtliga intervjupersoner pratar om att det i det svenska samhället finns en avsaknad av vägledning i existentiella frågor och att denna avsaknad misstas för neutralitet. Enligt Claesson (2013, s. 49) är det de religiösas plikt i ett postsekulärt samhälle att använda ett språk som är neutralt, de kan inte förutsätta att det offentliga ska anpassa sig till någon religiös världsbild. En intervjuperson menar att det ibland kan vara mer gångbart med de neutrala orden till exempel i mötet med en skolklass. Intervjupersonen lyfter dock att den neutraliteten som det offentliga måste ha i relation till unga människor kan vara begränsande. Intervjupersonen beskriver en situation där kommunen skulle hantera ett ärende där det fanns

både kristna och muslimer involverade, varför kyrkan var närvarande. När kommunen inte hade kunnat få tag på muslimska ledare blev de förvånade när den kyrkliga företrädaren fick ett större förtroende även bland de som inte var kristna:

Det var ju [en] extremt ny tanke för kommunen som va så van vid att är man neutral så vinner man förtroende. Eh, för det var ju inte att vi och muslimerna i religiösa frågor var överens, men dom visste att vi trodde och därför var våran närvaro i all krishantering viktigare för dom, än att det fanns någon liksom religiöst neutral företrädare från kommunen med.

I detta blir det tydligt att den bild av det sekulära som det mest framkomliga kan problematiseras. Det sekulära som neutralt underlättar heller inte nödvändigtvis i mötet med personer som kommer från mindre sekulariserade kulturer.

Det neutrala som en avsaknad av religion kan kopplas till Cavanaugh's (2009, s. 57f) granskning av begreppet religion. Han menar att särkopplingen mellan religion och andra delar av livet är en modernistisk och västerländsk uppfinning (Cavanaugh 2009, s. 86). Detta innebär att tanken om det sekulära som neutralt blir komplicerad, speciellt i mötet med religiösa grupper. Samma intervjuperson som ovan säger:

Och där tror ju jag att, i Sverige är vi vana vid att tänka att, neutralt är liksom grundförutsättningen och så är alla religioner ett tillval som man kan plocka bort när som helst, alla re... alla uppfattningar. Och jag tror inte att det funkar så egentligen, och det gör att vi behöver lyfta, existentiella frågor över huvud taget. Det är ju inte att man, att folk måste bli religiösa men man måste reflektera mycket mer över dom här frågorna.

Flera av intervjupersonerna menade att det neutrala, i bemärkelsen avsaknad av religion, inte egentligen finns. Det är alltid någon världsbild som tar platsen som det "neutrala". Flera intervjupersoner menade att sekularisering och naturalism tar den platsen i Sverige. En intervjuperson uttrycker det såhär:

Och sen så har vi på något vis fått för oss att det är ett neutralt sätt att säga "jag har inte tagit ställning för att jag tycker att man får tycka som man vill" och då

har jag inte tagit ställning till något, men det är ju också en, en typ av objektivt sanningsanspråk, jag säger att det är så världen är.

Denna syn på det sekulära och naturalistiska som något som inte egentligen är neutralt gör begreppet neutralt vanskligt. De grundantaganden som faktiskt görs blir osynliga och antas vara "neutrala". En intervjuperson uttrycker istället att människor påverkas av olika influenser:

Jag tror att människans natur alltid är att haka på, och att se och att influeras och påverkas, och där jag egentligen inte tror att det finns någon neutral mark utan att människan är alltid utsatt för påverkan och mitt ansvar som vuxen i relation till barn och unga är att, se till att det, jag kan ju liksom inte skydda dem från allt, som, de måste få påverkas och de måste få ta in.

Alltså finns ett resonemang om att unga människor kommer att utsättas för olika influenser, och att detta i sig inte är problemet. Intervjupersonen menar att det inte handlar om att skydda den unge, utan att guida den. Flera intervjupersoner påstår att barn har en egen förmåga att ta ställning och ifrågasätta. Genom att presentera olika perspektiv på frågor ökar möjligheten för barnet att bilda sig en egen uppfattning, menar en intervjuperson. En av intervjupersonerna lyfter just tydlighet som en förutsättning för den unga att ha något att relatera till:

Men där tror jag att, har man en, om man förhåller sig till någonting, som liksom givet, så har man ju, så har man ju nånting att ta spjörn emot även när man inte håller med om det.

Att ha något att förhålla sig till lyfts i citatet som en hjälp för individen. Att inte vara neutral i ovanstående citat kan förstås utifrån struktureringsteori (se Stones 2005, s. 16). En livsåskådning kan tolkas fungera som en struktur. Livsåskådningen utgör då medlet för individen att agera i och förhålla sig till existentiella frågor. När det inte finns en religiös världsbild utan det offentliga istället präglas av en neutralitet lämnas den unge alltså utan system för att förhålla sig till andliga aspekter av sig själv och omgivningen, eller existentiella frågor. Enligt struktureringsteorin innebär detta också att individen inte har förutsättningar för att agera som en andlig individ.

Kompetens

Genomgående i intervjuerna fanns uppfattningen att existentiell hälsa och andlig utveckling inte ges tillräckligt stort fokus i arbetet med unga. Intervjupersonernas bild av hur det arbetet kan göras präglas av deras religiösa utgångspunkt. Den kompetens som beskrivs i detta avsnitt är dock inte beroende av en religiös utgångspunkt. Detta avsnitt delas upp i rubrikerna "lyssna", "förtroende" och "förståelseram" utifrån intervjupersonernas förståelse av kompetens.

Lyssna

Det huvudsakliga problemet flera av intervjupersonerna beskrev var att många unga inte har människor i sin närhet som de kan prata med. Det första steget för att ha en kompetens ansåg flera av intervjupersonerna vara att bara lyssna, vara nyfiken och att ge utrymme för ungdomen att lufta sina funderingar. En intervjuperson beskriver följande:

...man behöver liksom inte, va så duktig på någonting, utan bara vara nyfiken och ställa frågor.

Lyhördheten för vad en individ eller en grupp behöver prata om är också central enligt flera av intervjupersonerna. Samtalet måste anpassas efter målgruppens behov. Två av de yngre intervjupersonerna (mellan 25 och 30 år) tog upp att det är nödvändigt att vara medveten om det förändrade medieklimat som unga människor idag växer upp med. En av dem sade att:

...världen förändrats väldigt mycket sen jag var tonåring, och då handlar det ju om att liksom, att förstå och kunna leva nära och kunna höra och plocka upp, så kompetens nummer ett kanske är lyhördhet.

Detta innebär inte enligt dem att vuxna är okvalificerade att möta unga i deras existentiella frågor, men det utgör en risk att många vuxna tror att de inte kan förstå unga personer. En nyfikenhet och en medveten om att det skett en förändring ansåg de båda vara viktigt i bemötandet av unga. Brist på självförtroende lyfte en av dem som en viktig anledning till att vuxna inte vågade lyfta existentiella frågor, vilket är en anledning till bristen på existentiella samtal. Deras värdering om att det är viktigt att vuxna för samtal med unga kan kopplas till teorin om KASAM. Teorin lyfter behovet av hanterbarhet vilket hjälps av andra människor som kan ge resurser (jfr. Antonovsky 1987, s. 142).

Förtroende

I arbetet med unga ansåg också flera av intervjupersonerna att just förmågan att skapa en förtroendefull relation var central för att kunna bemöta unga. Att ha byggt en nära relation eller ett förtroende hos unga var avgörande för att kunna prata om det andliga och existentiella. För att kunna ha den lyhördhet som krävs menar en intervjuperson att “det ju handlar om att leva nära ungdomar”.

Samma person menar också att en ledare inte behöver ha den relationen med varje ungdom. Beroende på personlighet påverkas hur djupa relationer blir i olika sammanhang. Det innebär också att det inte bör finnas någon press i att relationen ska ha en viss grad av förtroende. Denna intervjuperson menar också att en mångfald bland ledare i sammanhang med ungdomar ger möjlighet för unga att se olika liv att ta följe på. Relationen till ett barn eller en ungdom är ju högst personlig där den vuxne kan göra sig tillgänglig och skapa utrymme men också vara lyhörd för barnet. En annan av intervjupersonerna menar att en del av kompetensen innebär att:

...man som vuxen kan ha ett ansvar att pejla läget men heller inte kräva att barn ska ha massa att säga.

En intervjuperson lägger mycket vikt vid att vinna ett förtroende hos unga och att det är en process över tid. Personen kopplar också förtroendet till att ha en tydlighet gentemot den unga i fråga om värderingar och egen övertygelse:

Jag tror inte att man nödvändigtvis vinner förtroende av att alltid hålla med, eller att alltid liksom vara värdeneutral, i etiska frågor till exempel.

Denna intervjuperson menar alltså att det kan vara förtroendeingivande att ha en tydlig världsbild, som kan kommuniceras till den unge. Den unge har som tidigare nämnts då möjlighet att förhålla sig till något konkret och själv ta ställning.

Förståelseram

Något som kom upp i samtliga intervjuer var att barnet eller ungdomen hjälps av att den vuxne själv har något sorts resonemang kring existentiella frågor. Det kan ge redskap för att kunna hjälpa den unge med ett språk eller ett sätt att resonera. Att själv ha landat i existentiella funderingar ansågs ge en trygghet för den vuxne som också hjälper i bemötandet

av unga. Tydligheten beskrevs (som framkom i avsnittet om neutralitet) även som något som hjälper den unga att förhålla sig till den vuxne, vilket ger trygghet. Intervjupersonerna ansåg inte att tydligheten måste styra vilka slutsatser den unge kan dra.

Flera av intervjupersoner återkommer även till att vuxna har en roll i att uppmuntra, ge hopp och vägleda unga. En intervjuperson säger att vuxna bör:

...[tala] in hopp i barnens liv, och tro och glädje i barnens liv, för det är det dom behöver.

Intervjupersonerna menar alltså att det är viktigt att utifrån en förtroendefull relation lyssna på och förmedla någonting till den unge. Detta kan enligt intervjupersonerna ge hanterbarhet för existentiella frågor. Därmed ökar individens KASAM (se Antonovsky 1987, s. 142)

Kyrkan

Eftersom intervjuerna genomfördes med personer som arbetar i kyrklig verksamhet är materialet inte bara kopplat till den kristna tron utan också till kyrkan som institution. Svenska kyrkans roll i samhället har förändrats i stor utsträckning under det senaste seklet, och även decennierna, där Svenska kyrkan gått från statskyrka till ideellt samfund (Bäckström 2013, s. 33). Samtidigt har Svenska kyrkan på grund av sin historia och sin funktion i samhället, till exempel vid kriser, en särskild plats (SOU 2018:18), inte minst i socialt arbete (Idestrom & Linde 2019). Begreppet "kyrkan" används dock som sagt här som samlingsnamn för olika kristna sammanhang, både inom Svenska kyrkan och andra kristna samfund. I detta avsnitt lyfts några aspekter av kritik mot kyrkan som intervjupersonerna tagit upp. Efter det följer intervjupersonernas uppfattning av ett språk som de anser att kyrkan kan bidra med i ett sekulärt samhälle.

Kritisk syn på kyrkan

Att individen formas av gemenskaper och strukturer i sin omgivning är en utgångspunkt för struktureringsteorin. Detta medför en makt över individen som finns i strukturerna, och hos de personer som har makt i strukturerna. En av intervjupersonerna beskriver den oro som kan finnas i samhället för dessa strukturer. Intervjupersonen säger att människor kan känna:

...en oro för vad som kan hända i de här miljöerna där vi kommer väldigt nära varandra, och där de här formativa processerna som jag talar om som väldigt positiva, där man tycker att de är oroväckande för att det kan också formas åt fel håll, det kan också växa fram saker som inte är konstruktivt utan tvärt om destruktivt.

I intervjumaterialet finns det en beskrivning av hur gemenskap i kyrka kan vara destruktiv. Exempel som intervjupersonerna tar upp gäller både hur kyrkor tittat sig historiskt och i nutid. Några av de saker som tas upp som problematiska är när kyrklig verksamhet inte ger utrymme för samtal utan har ett för stort fokus på att ge färdiga svar. Detta innebär också tydliga regler eller förbud som i förlängningen gör gemenskapen exkluderande. I materialet framkom också som problematiskt i kyrkans historia att personer med makt gjort saker för egen vinning. En av intervjupersonerna tog även upp andliga övergrepp som något som flera personer som finns i, och som har vuxit upp i kyrkliga sammanhang, kan ha varit med om. I ett struktureringsperspektiv blir allvaret i maktmissbruk tydligt eftersom individen är beroende av strukturer (Stones 2005, s. 20). Det går inte att rycka bort en individ från en struktur utan vidare, den har i sig format individen och utgör genom minnet förutsättningen för individens agerande. Samtidigt menar Giddens att individen själv har en möjlighet att ha kunskap om strukturerna den ingår i och att agerandet inte enbart formas av strukturen (ibid.).

En valfri gemenskap?

Enligt en av intervjupersonerna har kyrkan den fördelen i en ungdoms liv av att vara valbar, denne säger om konfirmationsverksamhet att "det är en valfri verksamhet, de kan egentligen sluta när de vill". Att gemenskapen är valfri kan problematiseras utifrån ett struktureringssteoretiskt perspektiv, då den framhåller kopplingen mellan individen och strukturen (Stones 2005, s. 16). Samtidigt innebär sekulariseringen en förskjutning av kyrkans roll i samhället. Kyrkan är valfri åtminstone i relation till samhället. Andra gemenskaper som utgör strukturer i individers liv, till exempel familjer, kan däremot antas förvänta sig ett visst beteende från den unge, vilket kan påverka valfriheten gentemot religiösa sammanhang. Enligt socialiseringsteorin är till exempel familjen en "socialiseringsagent" som har en påverkan på den religiösa socialisationen (Jarnkvist & Klingenberg 2019, s. 93). Detta kan leda till att relationen till en religiös gemenskap inte är att betrakta som valfri.

Utifrån samhället skulle sekulariseringen samtidigt kunna sägas innebära en nedmontering av religiös makt (en frigörelse, se Bäckström 2013, s. 29), som de facto gör religiösa strukturer

mer valbara. I förlängningen kan alltså sekularisering på ett sätt leda till att individen har en större frihet i relation till religiösa strukturer. Individen förväntas inte, från samhällets sida, ha en koppling till en religiös gemenskap. Det finns därför en större frihet i relation till religiösa strukturer än till exempel till institutioner för försörjning eller utbildning.

Bidra med ett språk

Unga människor saknar ett språk

Flera av intervjupersonerna tar upp att unga människor saknar ett språk för att uttrycka sig om andlighet och existentiella frågor. Intervjupersonerna menar att bristen på språk gör det svårare att förhålla sig till existentiella frågor. Två av intervjupersonerna tar även upp icke-religiösa organisationer (BRIS och Humanisternas bokförlag Ordfront) som identifierat att språket unga har inte räcker för att de ska kunna uttrycka sig om mående (BRIS) och andliga dimensioner (Ordfront). En av intervjupersonerna sa att unga:

...säger ”Jag mår dåligt”, men de kan liksom inte sätta ord på vad det är som är dåligt.

Det förstås som att en förändring har skett bland barn där de inte vet hur de ska uttrycka sig om sitt mående eller om andliga och existentiella teman. En av intervjupersonerna menar att en anledning till att unga saknar ett sätt att prata om existentiella frågor är att vuxna saknar det språket:

...du kan aldrig förmedla något som du inte har fått själv, det blir som en blind som leder en blind.

Detta kan förstås utifrån socialiseringsteorin där vuxna, och i synnerhet föräldrar, i stor utsträckning påverkar unga människors utveckling (se Jarnkvist & Klingenberg 2019, s. 92).

Att ge ett språk

Flera intervjupersoner lyfter att kyrkan har en naturlig roll i att förse unga med ett språk, eftersom det finns ett naturligt sätt att prata om frågorna. Vokabulär för att prata om andliga frågor lyfter intervjupersonerna som en självklarhet i kyrkan. Flera av intervjupersonerna menar att kyrkan kan bidra med ett språk, både för personer i kyrkan och för samhället i övrigt. Ord som finns i den kristna begreppsvärlden, om till exempel andlighet och moral,

lyfte en intervjuperson som nödvändiga för att förstå viktiga aspekter av livet. Vissa intervjupersoner pratade om språk i termer av att ha en naturlighet och en vana i att prata om existentiella frågor. Språket innehåller alltså både vissa ord som har en central roll och ett särskilt sätt att närma sig existentiella samtal.

En av intervjupersonerna lyfter att även andra livsåskådningssammanhang som talar om existentiella frågor ”mer än gemene man gör”, kan hjälpa unga att utveckla språket. Intervjupersonen menar att de som aktivt utövar en livsåskådning har det förspant i existentiella frågor och att de därför kan hjälpa andra med ett språk. En annan intervjuperson lyfte även litteratur som en hjälp för den unge att hitta vokabulär för stora frågor:

I väldigt många såna här skönlitterära verk, där finns det ju kopplingar, att utgå ifrån i samtalet med unga.

Språk som struktur

Språket kan inom struktureringssteori granskas som en struktur, språket i sig utgör förutsättning både för individens tänkande och kommunicerande och är samtidigt begränsande (Stones 2005, s. 16). Det en individ inte har ord för kan den heller inte förstå. Språket formar samtidigt hur individen tänker och omöjliggör alltså tänkande utanför ramen för språket. Genom sekularisering har det religiösa språket som struktur nedmonterats i det offentliga, vilket enligt Bäckström (2013, s. 29) kan förstås som en frigörelse från förtryckande strukturer. Samtidigt innebär avsaknaden av vokabulär för andliga och existentiella frågor att individen förlorat förmågan att förhålla sig till och förstå andliga dimensioner.

Sammanfattande diskussion

I detta avslutande kapitel sammanfattas de mest centrala slutsatserna från undersökningen. Uppsatsens frågeställningar besvaras och slutligen tas behovet av vidare forskning på området upp.

Förståelsen för andlig utveckling och existentiell hälsa

Syftet med studien var bland annat att undersöka hur begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa förstås inom kyrklig verksamhet. Potential för andlig utveckling beskrivs finnas inneboende hos alla människor. I resultatet lyfts gemenskap och en öppen miljö som centrala för individens meningsskapande och hälsa. En öppen miljö beskrivs som en förutsättning för att kunna ställa frågor, fundera på existentiella teman tillsammans med andra och ha tillgång till äldre förebilder.

I förståelsen av dessa begrepp finns en konsensus bland intervjupersonerna. Det finns ett gemensamt språk och en gemensam förståelseram för detta område och dess betydelse för barn och unga. I den gemensamma förståelsen är existentiell hälsa en viktig del av varje människas helhet och hälsa. I intervjupersonernas resonemang finns alltså en holistisk utgångspunkt, där olika delar av individen samverkar och påverkar varandra.

Betydelsen av andlig utveckling och existentiell hälsa

Vilken betydelse andlig utveckling och existentiell hälsa anses ha för barn och unga fanns med i uppsatsens syfte. Den utbredda psykiska ohälsan bland unga förstås av intervjupersonerna som kopplad till existentiell hälsa. Samtidigt som psykisk och existentiell hälsa påverkar varandra, görs en distinktion mellan dem. Existentiell hälsa förstås ha en mycket stor betydelse för välmåendet i stort. Denna distinktion mellan existentiell och psykisk hälsa är inte lika tydlig i samhällets förståelse av begreppen. Det finns, utifrån intervjupersonernas förståelse, ett bristande språk för det existentiella i samhället. Det kan leda till en förvirring av vad som är psykisk hälsa respektive existentiell hälsa, där det existentiella förloras. Språket som finns för psykisk hälsa räcker inte till för att förstå den ohälsa som även innehåller djupare existentiella dimensioner. På grund av att de andliga och existentiella behoven inte kan uttryckas kan de inte heller bli tillgodosedda och detta får

konsekvenser för den övergripande hälsan. Utifrån materialet kan detta tolkas som att det saknas en holism i den gängse förståelsen av hälsa.

Skillnader mellan världsbilderna i kyrkan respektive samhället kan göra att kyrkans förhållningssätt och språk upplevs irrelevant för det övriga samhället. Kyrkan utgår ifrån en religiös tro och samhället från en sekulär utgångspunkt. Samtidigt är kyrka och samhälle nära kopplade. Utifrån intervjupersonernas förståelse av omgivningen de möter verkar det sekulära samhället sakna ett sätt att närma sig och utforska existentiella frågor. Liknande analys finns även i tidigare forskning. För att åtgärda de brister i samhället som synliggjorts kan ett första steg vara att uppmärksamma de existentiella frågorna och ge unga människor utrymme att jobba med dem.

Förutsättningar för andlig utveckling och existentiell hälsa i samhället

Syftet med studien var vidare att undersöka bilden av förutsättningar och hinder för andlig utveckling och existentiell hälsa bland barn och unga. Individualismen förstås som problematisk för den existentiella hälsan då den utelämnar individen till att själv ta ställning till existentiella frågor. I och med att det inte finns en naturlig plats för existentiella frågor i gemenskaper utelämnas den unga till sitt eget meningsskapande. Avsaknaden av ramar i den "neutrala" eller sekulära världsbilden riskerar lämna unga människor utan någon vägledning. Den unga lämnas alltså utan verktyg för att närma sig existentiella funderingar. Eftersom den existentiella hälsan både i tidigare forskning och bland intervjupersonerna beskrivs som nödvändig för individen blir oförmågan att närma sig det existentiella problematiskt.

Uppslag för framtida forskning

I samband med de omställningar Covid-19 inneburit, har existentiella frågor om bland annat döden och meningsskapande, fått ett ökat fokus i samhället (se TV4 2020; Werner 2020). Utifrån att barnkonventionen har inkorporerats i lagstiftning finns även en nödvändighet att förstå konventionen samt vilken innebörd den har för synen på barn och ungas utveckling. Något som kom fram i flera intervjuer var den viktiga roll som föräldrar har för barns andliga utveckling och existentiell hälsa. I denna studie fanns inte utrymme att undersöka detta vidare, men utifrån barnkonventionens utformning (se FN:s kommission för mänskliga

rättigheter 1989, artikel 27) är detta relevant för att kunna ge föräldrar rätt stöd för andlig utveckling. Den aktuella studien lyfter behovet hos unga av att få prata om existentiella frågor. För framtida forskning är det därför även av intresse att fördjupa förståelsen av ungas egna tankar kring frågorna och hur de vill bli bemötta i sina behov.

Referenser

Antonovsky, Aaron (1987) *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur.

Barnombudsmannen (u.å.) Barnkonventionen.

[<https://www.barnombudsmannen.se/barnombudsmannen/barnkonventionen/>] Hämtad: 200310.

Berglund, Jenny (2012) Islam som resurs? I: Lövheim, Mia & Jonas Bromander *Religion som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Skellefteå: Artos & Norma.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Tredje uppl. Stockholm: Liber.

Bäckström, Anders (2013) Religion mellan det privata och det offentliga - om religion och välfärd. I: Stenström, Hanna (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos & Norma.

Callegari, Julia & Ulrika Levander (2019) Kompetent aktör eller psykiskt skör? *Tidskrift för genusvetenskap*, 40 (1): 73-95.

Cavanaugh, William T. (2009) *The myth of religious violence. Secular ideology and the root of modern conflict*. New York: Oxford University Press.

Cetrez, Önver (2012) Mer lika än olika. I: Lövheim, Mia & Jonas Bromander *Religion som resurs? Existentiella frågor och värderingar i unga svenskars liv*. Skellefteå: Artos & Norma.

Chirico, Francesco (2016) Spiritual well-being in the 21st century: It is time to review the current WHO's health definition. *Spiritual Journal of Health and Social Sciences*, 1 (1): 11-16.

Chuengsatiansup, Komatra (2003) Spirituality and health: an initial proposal to incorporate spiritual health in health impact assessment. *Environmental Impact Assessment Review*, 23 (1): 3-15.

Claesson, Urban (2013) Habermas, kyrka och offentlighet - ett historiskt perspektiv på religionens återkomst. I: Stenström, Hanna (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos & Norma.

Demker, Marie (2013) Religion är en del av den gemensamma medborgerliga offentligheten. I: Stenström, Hanna (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos & Norma.

Dickie-Clark, Hamish F. (1984) Anthony Giddens's theory of structuration. *Canadian Journal of Political and social theory*, 8 (1-2): 92-110.

Eriksson-Zetterquist, Ulla & Göran Ahrne (2015) Intervjuer. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Fisher, John W. (2009) Getting the balance: assessing spirituality and well-being among children and youth. *International Journal of Children's Spirituality*, 14 (3): 273-288.

FN:s kommission för mänskliga rättigheter (1989) *Barnkonventionen*.

FN:s kommitté för barns rättigheter (2014) *Barnets rätt till bästa uppnåeliga hälsa (art. 24)*. Stockholm: Barnombudsmannen.

Folkhälsomyndigheten (2014) *Föräldrar spelar roll. Vägledning i lokalt och regionalt föräldrastödsarbete*. Solna: Folkhälsomyndigheten.

Haugen, Hans Morten (2018) It is time for a general comment on children's spiritual development. *International Journal of Children's Spirituality*, 23(3): 306-322.

Ideström, Jonas & Stig Linde (2019) Welfare State Supporter and Civil Society Activist: Church of Sweden in the "Refugee Crisis" 2015. *Social Inclusion*, 7 (2): 4-13.

Jarnkvist, Karin & Maria Klingenberg (2019) Religion i relation. I: Klingenberg, Maria & Mia Lövheim (red.) *Unga och religion. Troende, ointresserade eller neutrala?* Malmö: Gleerups.

Kvale, Steinar & Svend Brinkmann (2014) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Melder, Cecilia (2011) *Vilsenhetens epidemiologi – en religionspsykologisk studie i existentiell folkhälsa*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.

Michaelson, Valarie, Nathan King, Jo Inchely, Dorothy Currie, Fiona Brooks & William Pickett (2019) Domains of spirituality and their associations with positive mental health: a study of adolescents in Canada, England and Scotland. *Preventive Medicine*, 125 (8): 12-18.

Nagase, Masako (2012) Does a Multi-Dimensional Concept of Health Include Spirituality? Analysis of Japan Health Science Council's Discussion on WHO's 'Definition of Health' (1998). *International Journal of Applied Sociology*, 2 (6): 71-77.

Nationalencyklopedin (u.å.) Naturalism.

[<http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/naturalism>] Hämtad: 200521.

Nolan, Aoife (2019) Art.27 The Right to a Standard of Living Adequate for the Child's Development. I: Tobin, John (red.) *The UN Convention on the Rights of the Child: A Commentary*. New York: Oxford University press.

Proposition 2017/18:186 *Inkopporering av FN:s konvention om barnets rättigheter*.

Rennstam, Jens & David Wästerfors (2015) Att analysera kvalitativt material. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Statistiska Centralbyrån (2017) Sämre psykisk hälsa bland unga i Sverige än i övriga Norden. [<https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Samre-psykisk-halsa-bland-unga-i-Sverige-an-i-ovriga-Norden/>] Hämtad: 200513.

SFS 2003:460. *Lag (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor*.

SOU 2018:18. *Statens stöd till trossamfund i ett mångreligiöst Sverige*. Betänkande av Utredningen om översyn av statens stöd till trossamfund.

Stenström, Hanna (2013) Inledning. I: Stenström, Hanna (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos & Norma.

Stones, Rob (2005) *Structuration Theory*. New York: Palgrave Macmillan.

Svenska Kyrkan (u.å) Konfirmation. [<https://www.svenskakyrkan.se/konfirmation>] Hämtad: 200515.

Svensson, Peter (2015) Teorins roll i kvalitativ forskning. I: Ahrne, Göran & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Stockholm: Liber.

Thurfjell, David (2015) *Det gudlösa folket*. Stockholm: Molin & Sorgenfrei.

TV4 (2020) Existentiella frågor i Coronakrisens spår.

[<https://www.tv4.se/nyheterna/klipp/existentiella-fr%C3%A5gor-i-coronakrisens-sp%C3%A5r-12639765>] Hämtad: 200523.

Vetenskapsrådet (u.å.) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Världshälsoorganisationen [WHO] (2002) *WHOQOL-SRPB Users Manual, Scoring and Coding for the WHOQOL SRPB Field-Test Instrument*. Geneva: Department of Mental Health and Substance Dependence, World Health Organization.

[http://www.who.int/mental_health/media/en/620.pdf] Hämtad: 200522.

Världshälsoorganisationen [WHO] (2020) *Basic documents: forty-ninth edition (including amendments adopted up to 31 May 2019)*. Geneva: World Health Organization. Hämtad: 200522.

Westerlund, Katarina & Åsa Schumann (2019) Religion och existentiell hälsa hos unga svenskar. I: Klingenberg, Maria & Mia Lövheim (red.) *Unga och religion. Troende, ointresserade eller neutrala?* Malmö: Gleerups.

Werner, Maria (2020) *Coronavirusets framfart väcker existentiella tankar och frågor*. [<https://www.sydsvenskan.se/2020-05-11/coronavirusets-framfart-vacker-existentiella-tankar-och>] Hämtad: 200523.

Zackariasson, Ulf (2013) Filosofiska perspektiv på religionens offentlighet. I: Stenström, Hanna (red.) *Religionens offentlighet. Om religionens plats i samhället*. Skellefteå: Artos & Norma.

Svensk författningssamling:

SFS 2018:1197. *Lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter*.

Bilaga 1: Informationsbrev

Information om deltagande i intervjustudie

Information om samtycke

Deltagandet i studien är frivilligt och kan avbrytas när som helst under intervjuens gång. Materialet som insamlas kommer endast användas till den aktuella undersökningen.

Vid telefonintervju kommer undersökningen spelas in som ljudfil. Vid intervju via videolänk kommer både ljud och bild spelas in för att underlätta vid transkribering. Efter att studien är genomförd kommer intervjuinspelningar och anteckningar från intervjutillfällena förstöras.

Personuppgifter kommer hanteras konfidentiellt och intervjupersonerna kommer i studien avidentifieras för att det inte ska gå att härleda intervjupersonens identitet eller arbetsplats.

Samtycket inhämtas muntligt vid intervjutillfället eftersom intervjuerna genomförs på distans. Om du ger ditt samtycke innebär det följande:

- Att du frivilligt deltar i intervjustudien och vet om att du när som helst kan avbryta intervjun utan att uppge en anledning.
- Att du fått information om studiens syfte.
- Att dina personuppgifter och det du delger hanteras konfidentiellt och enbart kommer användas i den aktuella studien, samt att materialet avidentifieras för att utomstående inte ska kunna härleda svaren till dig eller din arbetsplats.

Information om studien

Studien genomförs av Hanna Jakobsen och Petra Thörn som läser på Socionomprogrammet vid Lunds universitet. Med anledning av att barnkonventionen blivit svensk lag har vi valt att undersöka teman som berör andlig utveckling, ett begrepp som bland annat förekommer i konventionens 27:e artikel. "Andlig utveckling" kan relateras till det i Sverige mer använda begreppet "existentiell hälsa" (på engelska "spiritual health"). Existentiell hälsa kan enligt Världshälsoorganisationen beskrivas som att ha en mening i livet, att vara tillfreds med sig själv, att ha framtidstro och en andlig styrka för att ta sig igenom svårigheter. Utifrån att kyrklig verksamhet uttalat arbetar med existentiella frågor tycker vi att det är intressant att få en fördjupad förståelse för hur kyrkan ser på dessa teman.

Syftet med studien är att undersöka hur begreppen andlig utveckling och existentiell hälsa förstås inom kyrklig verksamhet och hur de arbetas med. Relaterat till detta undersöks även kyrkans bild av betydelsen och behovet av de existentiella dimensionerna för barn och ungas utveckling.

Bilaga 2: Intervjuguide

Introduktion

- Berätta lite om ditt arbete och vilka målgrupper du möter.

Andlig utveckling

- Vad tänker du att andlig utveckling är?
- Vad anser du behövs för ett barns/ungdoms andliga utveckling?
- På vilket sätt tycker du att kyrkans verksamhet ger utrymme för andlig utveckling?

Existentiell hälsa

- Vad tänker du att existentiell hälsa är?
- Vilken betydelse tror du att den existentiella hälsan har för en människa?
 - Hur tänker du att det existentiella påverkar till exempel fysisk och psykisk hälsa?

Ungas behov av andlig utveckling/existentiell hälsa

- Hur ser ungas behov av att prata om existentiella frågor ut?
- Vad är din uppfattning om vilken förmåga föräldrar (vuxenvärlden) har att möta barns existentiella frågor?
 - Vad innebär det att ha kompetens att bemöta ungas existentiella behov?
- Vad tror du formar unga personers tankar kring mening med livet och framtidstro?
 - Om barnet ska skapa sin egen mening med livet, hur påverkar det barnet?

Samhällsperspektiv

- Upplever du att kyrkans roll eller behovet av att prata om existentiella ämnen ändras på något sätt när samhället befinner sig i en krissituation?
- På vilka sätt tänker du att andlig utveckling/existentiell hälsa är relevant i det svenska samhället?
- Skulle du säga att kyrkan har en roll i att lyfta existentiella frågor?
- Vad tror du det är som möjliggör arbete med existentiell hälsa/andlig utveckling just i de kyrkliga verksamheterna?
- Tror du att sättet som kyrkan jobbar med andlig utveckling eller det existentiella kan tillämpas eller berika andra delar av samhället?
- Tror du att hur kyrkan jobbar med de här frågorna påverkas av utvecklingen i samhället, till exempel sekularisering eller ett förändrat sätt att tänka om barn?

Gemenskapens roll

- Är ett kollektiv/troendegemenskap nödvändigt för att ett barn ska utvecklas andligt?
Vilken roll har gemenskapen i den andliga utvecklingen?

Finns det något du vill tillägga eller kommentera innan vi avslutar intervjun?

Tack för ditt deltagande!